Załącznik Nr
do Uchwały Nr XVI/…../12
Rady Gminy w Wilkowie
z dnia …….r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2012 - 2015

1. WSTĘP

Przedmiotem *„Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami”* (dalej: GPONZ) jest dziedzictwo kulturowe w granicach administracyjnych gminy. Natomiast jego głównym celem jest wyznaczenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami na terenie gminy Wilków.

Dziedzictwo kulturowe, w sposób ogólny, można zdefiniować jako zbiór rzeczy nieruchomych i ruchomych oraz wartości duchowych, historycznych, obyczajowych z nimi związanych, który powszechnie uznaje się za wartość uniwersalną, godną objęcia ochroną prawną, dla dobra i rozwoju społecznego. Owo dziedzictwo uznaje się za warte przekazania następnym pokoleniom, w oparciu o powszechnie przyjęty i akceptowalny system wartości historycznych, patriotycznych, religijnych, naukowych i artystycznych. Mają one decydujące znaczenie dla zachowania tożsamości i ciągłości rozwoju politycznego, społecznego i kulturalnego, dowodzenia prawd i upamiętniania wydarzeń historycznych, kultywowania poczucia piękna i wspólnoty cywilizacyjnej mieszkańców danego terytorium.

Zadania przyjęte w niniejszym programie biorą pod uwagę zarówno wymogi legislacyjne, jak i potrzebę samorządów, związaną z dążenia do osiągnięcia zrównoważonego rozwoju gminy, skutkującego poprawą jakości życia lokalnej społeczności. Temu drugiemu celowi podporządkowany powinien być strategiczny rozwój gminy, łączący problematykę społeczną, gospodarczą i przestrzenną.

Program zakłada wzmocnienie ochrony dziedzictwa kulturowego gminy i opieki nad zabytkami, prowadzące do poprawy stanu zabytków, poprzez:

• skuteczne wkomponowanie problematyki ochrony zabytków w strategiczne zadania gminy, szczególnie studium zagospodarowania przestrzennego,

• uwzględnienie w strategii rozwojowej gminy problematyki ochrony zabytków, stanowiącej wspólny komponent z zadaniami ekologii i ochrony środowiska,

• dbałość o stan zachowania zabytków na terenie gminy oraz przeciwdziałanie procesom degradacyjnym,

• poprawienie atrakcyjności gminy, poprzez wyeksponowanie miejscowych zasobów dziedzictwa kulturowego i walorów turystycznych,

• szersze udostępnienie lub przywrócenie zabytków społeczności, poprzez podjęcie działań zwiększających ich atrakcyjność turystyczną i edukacyjną,

• wspieranie inicjatyw zmierzających do wzrostu absorpcji środków finansowych przeznaczonych na ochronę dziedzictwa kulturowego na terenie gminy,

• ustalenie zasad współpracy z różnorodnymi podmiotami cywilno-prawnymi posiadającymi tytuły własności do obiektów zabytkowych.

GPONZ na lata 2012-2015 określa działania w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami, w szczególności:

• bieżącą aktualizację inwentaryzacji zabytków nieruchomych, ruchomych, archeologicznych oraz dziedzictwa niematerialnego,

• bieżącą aktualizację gminnej ewidencji zabytków (dalej: GEZ),

• bieżącą aktualizację stanu i sposobu wykorzystania zabytków,

• zwrócenie uwagi na potrzebę ścisłej współpracy z placówkami oświatowymi, organizacjami pozarządowymi, kościołami i innymi podmiotami zaangażowanymi w zadania ochrony i opieki nad zabytkami,

• zwiększenie konkurencyjności i atrakcyjności gminy poprzez promocję lokalnego dziedzictwa kulturowego, ze szczególnym naciskiem na jego znaczenie dla rozwoju turystyki i przedsiębiorczości,

• wskazanie mechanizmów i możliwych źródeł finansowania ochrony i opieki nad zabytkami,

• prowadzenie systematycznej i metodycznej edukacji na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego na wszystkich poziomach szkół,

• wskazanie potrzeby współdziałania wszystkich podmiotów posiadających prawa własności do użytkowania obiektów zabytkowych.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawowym aktem prawnym regulującym problematykę ochrony zabytków w naszym kraju jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.).

Art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.) nakłada na wójta obowiązek sporządzenia GPONZ. Zostaje on przyjęty w formie uchwały przez radę gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 87 ust. 3 cytowanej ustawy). Zgodnie z art. 87 ust. 4 cytowanej ustawy program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Ustawodawca nałożył na wójta obowiązek, zgodnie z art. 87 ust. 5 cytowanej ustawy, sporządzania co dwa lata sprawozdania, przedstawianego radzie gminy.

Art. 87 ust. 2 cytowanej ustawy przywołuje cele opracowania programu, do których należą w szczególności:

• włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,

• uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,

• zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,

• wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,

• podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,

• określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,

• podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Cytowana ustawa definiuje także przedmiot ochrony (zabytek) jako: *„nieruchomości lub rzeczy ruchome, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową”*.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Ochrona dziedzictwa kulturowego człowieka, na które składają się dobra kultury i natury, została zadeklarowana jako konstytucyjny obowiązek Państwa. Art. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej stanowi, że *„Rzeczpospolita Polska [....] strzeże dziedzictwa narodowego [....]”*. Kolejny artykuł (art. 6) w ustępie 1 uzupełnia, że *„Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju”*. O odpowiedzialności konstytucyjnej nie tylko Państwa, ale i każdego obywatela, za ochronę zabytków przypomina art. 82 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, wskazując, że *„obowiązkiem Obywatela [....] jest troska o dobro wspólne”*.

Ochrona i opieka nad zabytkami jest istotnym elementem polityki kulturalnej Państwa, które scedowało w znaczącym stopniu obowiązki w tym zakresie na jednostki samorządu terytorialnego. Zabytki stanowią nie tylko materialny i niematerialny ślad po przeszłości, ale również cenny składnik współczesnej kultury. Takie pojmowanie roli zabytków nakreśliła już *„Europejska Karta Ochrony Dziedzictwa Architektonicznego”* z 1975 r. (art. 3-5). Zaznaczono tam, że ochrona i opieka nad zabytkami jest ważnym działaniem leżącym w sferze publicznej, ze względu na ich pierwszorzędne znaczenie w procesie edukacji, humanizacji społeczeństwa, kulturowej identyfikacji, oraz dla sfery ekonomii i gospodarki.

Wysiłki legislacyjne w tym zakresie doprowadziły do przyjęcia głównego aktu prawnego regulującego zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jakim jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.). Z punktu widzenia GPONZ znajdują zastosowanie szczególnie art. 3, 4, 6, 7, 16 ust. 1, art. 17, 18, 19, 20, 21, 22 oraz art. 89 cytowanej ustawy.

Z wymienionych powyżej artykułów cytowanej ustawy zwrócić należy szczególną uwagę na zakres, formy i sposoby ochrony zabytków.

Art. 4 ustawy stanowi:

„Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;

2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;

3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;

4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;

5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;

6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

Zgodnie z art. 5 ustawy:

„Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;

2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;

3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;

4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;

5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury”.

W myśl art. 6 ustawy:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące w szczególności:

a) krajobrazami kulturowymi,

b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,

c) dziełami architektury i budownictwa,

d) dziełami budownictwa obronnego,

e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,

f) cmentarzami,

g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,

h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,

b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,

c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,

d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,

e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach,

f) instrumentami muzycznymi,

g) wytworami sztuki ludowej i rękodziełami oraz innymi obiektami etnograficznymi,

h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące w szczególności:

a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,

b) cmentarzyskami,

c) kurhanami,

d) reliktami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej".

W cytowanej ustawie określone zostały prawne form ochrony zabytków.

Art. 7 ustawy mówi, że:

„Formami ochrony zabytków są:

1) wpis do rejestru zabytków;

2) uznanie za pomnik historii;

3) utworzenie parku kulturowego;

4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego".

Cytowana ustawa szczegółowo określa obowiązki oraz kompetencje samorządu w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami:

• prowadzenie GEZ (art. 22, pkt. 4),

• sporządzanie na okres czteroletni GPONZ (art. 87),

• uwzględnianie ochrony i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania (art. 18 i 19). W artykułach 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72 ustawy określono obowiązki właścicieli zabytków (w tym też samorządów), dla objętych ochroną zabytków, które są własnością gminy lub są w jej posiadaniu.

Zwrócić należy uwagę na art. 19 ustawy, który doprowadził do zmiany charakteru prawnego GEZ. Wcześniej posiadała ona wyłącznie charakter informacyjno-dokumentacyjny, obecnie zaś zyskała status instrumentu warunkującego prawną ochronę obiektów zabytkowych na terenie danej gminy. Nowelizacja ustawy doprecyzowała, jakie zabytki należy ująć w ewidencji. Określono, że GEZ powinna zostać założona w terminie do 3 lat od wejścia w życie nowelizacji. W przypadku istniejących już ewidencji, powinno się je dostosować do rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. Nr 113, poz. 661). W związku z tym utraciło moc rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 14 maja 2004 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2004 r. Nr 124, poz. 1305).

Zakres cytowanej ustawy uszczegóławiają inne akty wykonawcze, przede wszystkim rozporządzenia ministerialne:

• rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 8 kwietnia 2002 r. w sprawie społecznej opieki nad zabytkami (Dz. U. Nr 56, poz. 508),

• rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 r. Nr 30, poz. 259),

• rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 r. Nr 71, poz. 650),

• rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 19 kwietnia 2004 r. w sprawie wywozu zabytków i przedmiotów o cechach zabytków za granicę (Dz. U. z 2004 r. Nr 84, poz. 789),

• rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 27 lipca 2011 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robot budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych (Dz. U. z 2011 r. Nr 165, poz. 987),

• rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r. Nr 212, poz. 2153),

• rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2005 r. Nr 112, poz. 940),

• rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia z dnia 25 marca 2010 r. w sprawie udzielania dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. 2010 Nr 64, poz. 396).

Zgodnie z brzmieniem art. 7 ust. 1, pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591 z późn. zm.) *„zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy […] kultury, w tym […] ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”*.

Zgodnie z zasygnalizowaną wcześniej prawidłowością GPONZ powinien znajdować odzwierciedlenie w dokumentach dotyczących zagospodarowania przestrzennego. Stąd w programie uwzględnione zostały założenia ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80, poz. 717 z późn. zm.).

Ponadto program uwzględnia następujące ustawy i rozporządzenia:

• ustawę z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. z 2006 r. Nr 156, poz. 1118 z późn. zm.),

• ustawę z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150),

• ustawę z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. Nr 92, poz. 880),

• ustawę z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2004 r. Nr 261, poz. 2603 z późn. zm.),

• ustawę z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2001 r. Nr 13, poz. 123),

• ustawę z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2003 r. Nr 96, poz. 873 z późn. zm.),

• ustawę z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. Nr 199, poz. 1227),

• rozporządzenie Ministra Infrastruktury z 26 sierpnia 2003 r. w sprawie wymaganego zakresu projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (Dz. U. nr 164 poz. 1587),

• rozporządzenie Ministra Infrastruktury z 28 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobu ustalania wymagań dotyczących nowej zabudowy i zagospodarowania terenu w przypadku braku miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (Dz. U. Nr 164 poz. 1588),

• rozporządzenie Ministra Infrastruktury z 28 kwietnia 2004 r. w sprawie zakresu studium uwarunkowań kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (Dz. U. Nr 118 poz. 1233).

Podstawę prawną dla zasad ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach stanowią przede wszystkim:

• ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 1997 r. Nr 5, poz. 24 z późn. zm.),

• ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U z 2012 r. poz. 642).

Zasady ochrony materiałów archiwalnych regulują natomiast przepisy ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2006 r. Nr 97, poz. 673 z późn. zm.).

Zaznaczyć należy, że ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2010 r., Nr 75, poz. 474) doprowadziła do zmian w ustawach Prawo budowlane oraz o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Polegały one na rozszerzeniu zakresu ochrony o zabytki ujęte w gminnej ewidencji zabytków, a co za tym idzie konieczności uzgadniania związanych z nimi planów inwestycyjnych z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków (dalej: WKZ).

Wymieniona ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ujęła ochronę zabytków na szerokim tle ochrony dziedzictwa kulturowego i historii Europy. Stąd istotne dla omawianego zagadnienia są międzynarodowe dokumenty określające zasady i metody ochrony dziedzictwa kulturowego. Podzielić je można na trzy grupy: 1) akty prawne UNESCO; 2) akty prawne instytucji europejskich; oraz 3) międzynarodowe dokumenty doktrynalne.

Spośród aktów prawnych UNESCO najistotniejsze są:

• *Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego*, Haga 1954,

• *Konwencja dotycząca środków zmierzających do zakazu i zapobieganiu nielegalnemu przywozowi, wywozowi i przenoszeniu własności dóbr kultury*, Paryż 1970,

• *Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego*, Paryż 1972,

• *Konwencja w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego*, Paryż 2003,

• *Konwencja w sprawie ochrony i promowania różnorodnych form wyrazu kulturowego*, Paryż 2005.

Akty prawne UNESCO, pomimo, że stanowią rekomendacje i deklaracje, to wyznaczają międzynarodowe standardy opieki nad folklorem i tradycyjną kulturą, form zabezpieczenia obiektów

ruchomych, miejsc i przestrzeni historycznych, krajobrazów kulturowych, reguł prowadzenia badań archeologicznych. Uczulają także na zjawiska umyślnej destrukcji dziedzictwa i potrzebę pobudzania odpowiedzialności współczesnego pokolenia za dobra kultury, stanowiące uniwersalną wartość, którą należy zabezpieczyć dla przyszłych generacji.

Spośród aktów prawnych instytucji europejskich najistotniejsze są:

• *Europejska Konwencja Kulturalna*, Paryż 1954,

• *Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Architektonicznego*, Grenada 1985,

• *Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Archeologicznego*, La Valetta 1992,

• *Europejska Konwencja Krajobrazowa*, Florencja 2000,

• *Konwencja ramowa Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa*, Faro 2005.

Spośród międzynarodowych dokumentów doktrynalnych najistotniejsze są:

• *Międzynarodowa Karta Konserwacji i Restauracji Zabytków i Miejsc Zabytkowych (Karta Wenecka)*, Wenecja 1964,

• *The Burra Charter – The Australia ICOMOS charter for the conservation of places of cultural significance*, Burra 1979,

• *Międzynarodowa Karta Ogrodów IFLA-ICOMOS (Karta Florencka)*, Florencja 1981,

• *Międzynarodowa Karta Ochrony Miast Historycznych ICOMOS*, Toledo-Waszyngton 1987,

• *Karta Ochrony i Zarządzania Dziedzictwem Archeologicznym*, Lozanna 1990,

• *Karta Ochrony i Zarządzania Podwodnym Dziedzictwem Kulturowym*, Sofia 1996,

• *Principles for the recording of monuments, groups of buildings and sites*, Sofia 1996,

• *Międzynarodowa Karta Turystyki Kulturowej*, Mexico City 1999,

• *Zasady Ochrony Historycznych Budynków Drewnianych*, Mexico City 1999,

• *Charter on the Built Vernacular Heritage*, Mexico City 1999,

• *Charter on principles for the analysis, conservation and structural restoration of architectural heritage*, Victoria Falls 2003,

• *Zasady ochrony i konserwacji malowideł ściennych*, Victoria Falls 2003,

• *Xi'an Declaration on the Conservation of the Setting of Heritage Structures, Sites and Areas*, Xi'an 2005.

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

GPONZ jest koherentny z informacjami o strategicznych celach polityki państwa i uwarunkowaniach formalnoprawnych w sferze ochrony zabytków. Strategiczne zadania w tym zakresie zawarto w *„Koncepcji Zagospodarowania Przestrzennego Kraju"* (dalej: KZPK) oraz programach przygotowanych przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

KZPK po raz pierwszy wymieniony został w nieaktualnej już ustawie o zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 7 lipca 1994 r. W obowiązującej obecnie ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym dokument ten nosi nazwę „koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju" (art. 47). KZPK została przyjęta dnia 26 lipca 2001 r. Formalnie opublikowano ją w Monitorze Polskim nr 26 z dnia 16 sierpnia 2001 r. (poz. 432). Stanowi ona dokument do dziś obowiązujący, choć już znacznie zdezaktualizowany. W 2008 r. opracowany został *„Ekspercki Projekt Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju do roku 2033"*, który stanowi podstawę do opracowania dokumentu rządowego.

KZPK określa zasady polityki państwa w dziedzinie przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych kilkunastu lat.

„W systemie strategicznych celów rozwoju i zagospodarowania przestrzennego kraju, określono między innymi główne motywy wyboru celów strategicznych, kreujących politykę przestrzenną państwa. Jest wśród nich historyczna konieczność oraz szansa dynamizacji rozwoju i osiągnięcia na tej drodze europejskich standardów życia społeczeństwa poprzez istotne zwiększenie konkurencyjności gospodarki narodowej w otwartym systemie światowym. Tak sformułowany motyw i cel generalny wyznacza system celów z nim współzależnych. Jednym z nich jest ochrona dziedzictwa kulturowego, poprzez niekonfliktogenne w komponowanie zagospodarowania kraju, regionów, miast i osiedli w przestrzeń historyczną, która kształtowałaby i utrwala tożsamość polskiej przestrzeni w systemie europejskim".

W koncepcji sformułowano sześć głównych celów. Jeden z nich dotyczył *stricte* ochrony dziedzictwa kulturowego. Określono go jako *„kształtowanie struktur przestrzennych umożliwiających ochronę krajobrazu kulturowego i pojedynczych zabytków przed zniszczeniem, degradacją, dewaloryzacją oraz podjęcie działań mających na celu udostępnienie dziedzictwa kulturowego społeczeństwu"*.

Kryteria kształtowania zagospodarowania przestrzennego sformułowano w czterech zasadniczych punktach:

• *„przestrzenne oddalenie trwałych źródeł dewaloryzacji od obiektów dziedzictwa kulturowego;*

• *dostępność komunikacyjna krajobrazu kulturowego w sposób eksponujący jej najwyższe wartości i walory oraz przeciwdziałający jej degradacji;*

• *wkomponowanie obiektów dziedzictwa kulturowego narodu we współczesne struktury funkcjonalno-przestrzenne;*

• *powiązanie funkcjonalno-przestrzenne obiektów dziedzictwa kulturowego z krajobrazem przyrodniczym"*.

Założenia koncepcji wskazują na turystykę jako jeden z głównych komponentów rozwoju gospodarczego kraju. Jako jej filar wskazano ochronę dziedzictwa kulturowego i historycznego. Zagospodarowanie i rewaloryzacja przestrzeni turystycznej powoduje wzrost atrakcyjności szlaków kulturowych i wymusza wzrost środków na ochronę dziedzictwa, w tym także pochodzących ze źródeł komercyjnych.

„Narodowy Program Kultury »Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego«" na lata 2004–2013 stanowi element opracowanej w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego *„Narodowej strategii rozwoju kultury na lata 2004–2013"*. W 2005 r. MKiDN wprowadziło w życie uzupełnienie „*Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004–2020*". Podstawowym zadaniem *„Narodowego Programu Kultury"*

jest wyznaczenie kierunków polityki rządu w odniesieniu do zabytków i dziedzictwa kulturowego do 2013 r. Program strategiczny zakłada wzmożone działania w zakresie ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, ze szczególnym naciskiem na poprawę stanu zabytków nieruchomych. Program ten jest zgodny z *„Narodowym Planem Rozwoju"*, wynikającym z ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o Narodowym Planie Rozwoju (Dz. U. Nr 116, poz. 1206) oraz krajowego programu ochrony zabytków.

W skład programu wchodzą m. in. następujące komponenty:

• *„poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w sferze dokumentacji i ochrony zabytków,*

• *kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne,*

• *zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości przez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,*

• *promocja polskiego dziedzictwa kulturowego w Polsce i za granicą, w szczególności za pomocą narzędzi społeczeństwa informacyjnego,*

• *rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego,*

• *tworzenie warunków do rozwoju i ochrony dziedzictwa kultury ludowej"*.

Wśród głównych założeń programowych można wyodrębnić dwa priorytety działań:

• *„Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe"*.

W ramach pierwszego priorytetu położono nacisk na *„kompleksową rewaloryzację zabytków i ich adaptację na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne"* oraz *„zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości przez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych"*.

• *„Edukację i administrację na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego"*.

W ramach drugiego priorytetu położono nacisk na *„rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego. Działanie będzie polegało na podnoszeniu wykształcenia kadr zatrudnionych w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego oraz na rozwijaniu zainteresowań społeczeństwa problematyką ochrony zabytków"*.

„Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami" określa zasady tworzenia warunków niezbędnych do sprawowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Wyznacza cele i kierunki działań oraz zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, warunki i sposoby finansowania planowanych działań oraz harmonogram ich realizacji.

Obecnie trwają prace nad opracowaniem *„Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami"*[1]. W tezach do krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami określono siedem podstawowych zasad konserwatorskich:

• zasady *primum non nocere*,

[1] Tezy dostępne na stronach Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji nad Zabytkami http://www.kobidz.home.pl/pliki/tezy.pdf.

• zasady maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych),
• zasady minimalnej niezbędnej ingerencji (powstrzymywania się od działań niekoniecznych),
• zasady, zgodnie z którą usuwać należy to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco,
• zasady czytelności i odróżnialności ingerencji,
• zasady odwracalności metod i materiałów,
• zasady wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

Zasady te dotyczą wszystkich osób zaangażowanych w ochronę i opiekę nad zabytkami gminnymi: konserwatorów – pracowników urzędów, profesjonalnych konserwatorów-restauratorów dzieł sztuki, konserwatorów-architektów, urbanistów, budowlanych, archeologów, badaczy, właścicieli i użytkowników, w tym duchownych – codziennych konserwatorów zabytkowych świątyń.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

„Program Opieki nad Zabytkami Województwa Opolskiego na lata 2011-2014” został przyjęty Uchwałą Nr V/76/2011 Sejmiku Województwa Opolskiego z dnia 29 marca 2011 r., i stanowi załącznik do niej. Zadanie to, nałożone na Zarząd Województwa, wynika z art. 18, pkt. 20 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1590 z późn. zm.) oraz art. 87 ust. 3 cytowanej ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami. GPONZ stanowi realizację wytycznych przyjętych w *„Programie Opieki nad Zabytkami Województwa Opolskiego”*.

Program uwzględnia uchwaloną przez Sejmik Województwa Opolskiego w dniu 30 maja 2000 r. *„Strategię Rozwoju Województwa Opolskiego na lata 2000-2015”*. Strategia została zaktualizowana w 2005 r. Dokument zakłada wsparcie *„działań, które zapewnią dynamiczny i zrównoważony rozwój, konkurencyjność, spójność społeczno-gospodarczą i przestrzenną regionu przy zachowaniu tożsamości, specyfiki dziedzictwa kulturowego oraz walorów przyrodniczych Śląska Opolskiego”*.

Działania wspierające w zakresie m.in. budowy społeczeństwa informacyjnego, edukacji, komunikacji, ochrony środowiska i zdrowia, rewitalizacji, turystyki i kultury zakłada *„Regionalny Program Operacyjny Województwa Opolskiego na lata 2007-2013”*, przyjęty przez Komisję Europejską Decyzją nr CC 2007 PL 161 PO 012 z dnia 1 października 2007 r. oraz Uchwałą Zarządu Województwa Opolskiego nr 1070/2007 z dnia 29 października 2007 r. W ramach *„Osi priorytetowej 5”* RPO WO 2007-2013 znajduje się m.in. *„ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego”* oraz *„rozwój infrastruktury kulturalnej”*. Natomiast *„Oś priorytetowa 6”* zawiera kwestie ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez *„aktywizację obszarów miejskich i zdegradowanych”* oraz *„rewitalizację zespołów miejskich i zdegradowanych”*.

Podstawowym dokumentem wyznaczającym kierunki prowadzenia polityki przestrzennej na poziomie regionu jest *„Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego”*. Aktualny plan został przyjęty uchwałą nr XLVIII/505/2010 Sejmiku Województwa Opolskiego z dnia 28 września 2010 r.

Plan stanowi realizację koncepcji zawartych w *„Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego”*, dotyczących m.in. kierunków i priorytetów kształtowania środowiska przyrodniczego, kulturowego i urbanistyki. Plan kładzie *„nacisk na zapewnienie wysokiego poziomu ładu przestrzennego rozumianego, jako dążenie do harmonii, uporządkowania, proporcjonalności i równoważenia środowiska przyrodniczego i kulturowego z potrzebami urbanizacji”*.

Na terenie Powiatu Namysłowskiego obowiązuje *„Strategia Rozwoju Powiatu Namysłowskiego do roku 2015”*, zawierająca koncepcje zrównoważonego rozwoju jego części składowych. Strategia określa mechanizmy warunkujące prawidłowy rozwój Powiatu. W dokumencie zawarto cele strategiczne i priorytety strategiczne, w ich skład wchodzą:

• podniesienie jakości życia mieszkańców i wzrost znaczenia powiatu w regionie,
• poprawa warunków edukacji oraz podejmowania aktywności społecznej i gospodarczej,
• wzmocnienie bazy ekonomicznej w oparciu o wykorzystanie walorów Powiatu.

W skład działań określonych w *„Strategii Rozwoju Powiatu Namysłowskiego do roku 2015”* wchodzi m.in. modernizacja obiektów użyteczności publicznej, rozwój budownictwa mieszkaniowego, rewitalizacja obiektów zabytkowych i terenów cennych przyrodniczo. Ogólne założenia *„Strategii”* znajdują odzwierciedlenie w GPONZ.

Kryteria przyznawania dotacji z budżetu Powiatu określa Uchwała nr XXXVIII/363/2010 Rady Powiatu Namysłowskiego z dnia 28 kwietnia 2010 r. dotycząca *„określenia zasad udzielania dotacji z budżetu Powiatu Namysłowskiego na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków”*.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

Dokumentem wyjściowym do opracowania aktualnego GPONZ jest poprzedni Program na lata 2008-2011, stanowiący załącznik do uchwały Nr XVI/89/09 Rady Gminy w Wilkowie z dnia 2 czerwca 2008 r.

GPONZ, z założenia, powinien być koherentny z innymi strategicznymi dokumentami opracowanymi dla gminy, w tym przede wszystkim *„Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Wilków”*, stanowiącego załącznik Nr 1 do uchwały Nr VIII/61/2011 Rady Gminy w Wilkowie z dnia 9 września 2011 r. Obecne *„Studium”* stanowi podstawę działań planistycznych w gminie, w oparciu o nie prowadzi się politykę i strategię działań, głównie w sferze zagospodarowania przestrzennego, ale także społeczno-gospodarczej i ekologicznej, a więc na takich płaszczyznach, które mają bezpośredni i pośredni wpływ na kształtowanie struktury przestrzennej i układu funkcjonalno-przestrzennego.

Na terenie gminy obowiązuje *„Plan rozwoju lokalnego gminy Wilków na lata 2004-2007 z perspektywą realizacji w latach 2007-2013”*, stanowiący do uchwały Nr XXII/113/05 Rady Gminy w Wilkowie z dnia 30 czerwca 2005 r. Omówiono tam (s. 12) parki wpisane do rejestru WKZ oraz stan gminnych obiektów dziedzictwa kulturowego (s. 28-32).

W 2009 r. opracowano *„Plan odnowy miejscowości Wojciechów”*, gdzie omówiono stan obiektów dziedzictwa kulturowego na terenie miejscowości (s. 16-20). Jako zasoby o dużym znaczeniu kulturowym oceniono walory architektury wiejskiej (s. 22, tab. 1).

W 2005 r. został opracowany dla gminy Wilków *„Gminny plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych”*[2]. Zatwierdził go WKZ w Opolu oraz Szef Obrony Cywilnej Powiatu Namysłowskiego w Namysłowie. Dwa lata wcześniej (2003 r.) wszedł w życie także *„Plan Reagowania Kryzysowego Gminy Wilków w zakresie ochrony dóbr kultury”*.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Zarys historii obszaru gminy

Nazwa miejscowości Wilków wywodzi się prawdopodobnie od przezwiska założyciela (*Wilk*) lub nadano ją z powodu występowania w tej okolicy tego gatunku psowatych. Pierwsza wiadomość źródłowa dotycząca wsi pochodzi z 1290 r., kiedy to Henryk V, książę wrocławski, nadał dobra feudałowi Guntherowi von Biberstein. Więcej na temat dóbr wilkowskich i ich właścicieli pochodzi z XVI w. W 1579 r. prawa własności posiadał niejaki Augustyn John z Wrocławia. Z 1607 r. pochodzi informacja o wpisaniu go do stanu szlacheckiego, jako Augustyn John von Wilckau zum Baumgarten. Prawa własności do Wilkowa zbył syn Augustyna i przeniósł się na terytorium księstwa opawskiego. Równolegle na przełomie XVI i XVII w. Wilków należał do Wilhelma von Muensterberga, komisarza ziemskiego namysłowskiego okręgu sądowego. Wówczas już musiał funkcjonować więc, potwierdzony dla okresu późniejszego, podział miejscowości na Górny Wilków (*Ober Wilkau*) i Dolny Wilków (*Nider Wilkau*). Dodać należy, że prawdopodobnie co najmniej od XIX w., wyodrębniano jeszcze cztery inne części miejscowości: Środkowy Wilków (*Mittel Wilkau*), Nowy Wilków (*Neu Wilkau*), Mały Wilków (*Klein Wilkau*) oraz Wilków Wysoki (*Hohen Wilkau*), czyli dzisiejszy przysiółek Wilkówek (Barski Dwór). Po Wilhelmie von Muensterberg dobra odziedziczył jego syn – Sylwiusz – urzędnik księstwa wrocławskiego, który posiadał także Ligotę Wielką (księstwo oleśnickie). Jego syn – Sylwiusz Wilhelm – został w 1693 r. marszałkiem dworu księcia Chrystiana Ulryka von Wuertemberg-Oels. W 1717 r. Jan Jerzy Ludwik von Monsterberg z Wilkowa ożenił się z Anną Barbarą von Frankenberg-Proschlitz z Gosławia, córką Jana Krzysztofa. Na początku XIX w. właścicielem dóbr w Dolnym Wilkowie był starosta namysłowski Friedrich Wilhelm Heidebrand, jednocześnie będący właścicielem Jastrzębia. W 1892 r. wymieniono, jako właściciela dóbr w Dolnym Wilkowie, Roberta von Maltitza (z brandenburskiej linii rodu), który zakupił wówczas 179 ha ziemi. Mieszkał w posiadłości aż do śmierci w 1902 r.

Biorąc pod uwagę skomplikowane stosunki własnościowe, widoczne chociażby w dalszej części, podczas opisywania zabytków, trudno czasami zrekonstruować dokładną historię przechodzenia prawa własności na kolejnych właścicieli poszczególnych, wielu części Wilkowa. Niewątpliwie ważnym postulatem byłoby opracowanie naukowej, całościowej monografii miejscowości.

---

[2] Osobno opracowano *„Plany ochrony zabytków ruchomych na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych”* dla kościołów w Bukowiu i Wilkowie, tj. tych obiektów, które posiadają zespoły zabytków ruchomych ujęte w rejestrze WKZ.

Poważniejsze zmiany, w zakresie struktury ludnościowej oraz przede wszystkim przynależności państwowej, nastąpiły po 1945 r.

Gminę Wilków w obecnym kształcie administracyjnym utworzono z dniem 1 stycznia 1973 r. W jej skład weszły: Bukowie, Dębnik, Idzikowice, Jakubowice, Krzyków, Lubska, Młokicie, Pągów, Pielgrzymowice, Pszeniczna, Wilków oraz Wojciechów. W związku z wyborami do rad narodowych wszystkich szczebli przeprowadzonymi 9 grudnia 1973 r., ponownie wyłoniono władze Gminnej Rady Narodowej w Wilkowie. Gminna Rada Narodowa w Wilkowie została zlikwidowana na mocy ustawy z 8 marca 1990 r. o samorządzie terytorialnym. Jej kompetencje i zadania przejęły Rada Gminy oraz Wójt Gminy jako organy samorządu terytorialnego.

5.2.2. Krajobraz kulturowy

Na krajobraz kulturowy gminy składa się całe bogactwo historyczne, kulturowe, religijne, społeczne, to także tradycja ustna mieszkańców danego obszaru. Stanowi on wspólne dobro ogółu mieszkańców, sprzyjające tworzeniu więzi i budzeniu poczucia bezpieczeństwa zbiorowego. Krajobraz kulturowy jest zjawiskiem złożonym, w którego skład wchodzą elementy materialne i niematerialne, zarówno przyrodnicze, jak i wynikające z działalności człowieka.

Gmina Wilków leży w północno-zachodniej części województwa opolskiego, na równinie oleśnickiej, na wysokości ok. 175 m n.p.m. Od wschodu i południa graniczy z gminą Namysłów, od zachodu i północy z gminą Bierutów (województwo dolnośląskie). Gmina Wilków zajmuje obszar 101 km², co stanowi 1,8% powierzchni województwa opolskiego. Składa się z 12 sołectw: Bukowie, Dębnik, Idzikowice, Jakubowice, Krzyków, Lubska, Młokicie, Pągów z przysiółkiem Pągówek, Pielgrzymowice, Pszeniczna, Wilków z przysiółkiem Wilkówek (Barski Dwór), Wojciechów z przysiółkiem Kolonia Wojciechów.

Gmina Wilków położona jest w strefie krajobrazu kulturowego, ukształtowanego przez człowieka. W jego obrębie powszechnie występują ekosystemy rolnicze (agrocenozy), intensywnie użytkowane oraz zabudowa gospodarska. Krajobraz kulturowy kształtuje się jednobiegunowo, obejmując obszary wiejskie. W Wilkowie koncentruje się działalność administracyjna, zaspokajająca podstawowe potrzeby mieszkańców gminy.

Najcenniejszymi elementami krajobrazu kulturowego gminy jest 17 obiektów wpisanych do rejestru WKZ, w tym 12 obiektów architektury i budownictwa oraz pięć parków. Z grona obiektów architektury szczególne znaczenie mają kościoły oraz założenia pałacowo-dworskie, parki i folwarki, z mieszaną zabudową mieszkalno-gospodarczą. Gmina Wilków charakteryzuje się także znaczącą ilością zabytków techniki (19 obiektów), w tym trzy ujęte w rejestrze WKZ.

Cechą charakterystyczną jest historyczne rozczłonkowanie miejscowości Wilków na trzy segmenty (Górny-, Dolny- i Środkowy- Wilków). Wiąże się to z niezależnym funkcjonowaniem w jednej miejscowości kilku obiektów pałacowo-dworskich i folwarcznych.

Do grona cennych kulturowo obiektów na terenie gminy, posiadających jednocześnie znaczne walory przyrodnicze i krajobrazowe, zaliczyć należy pięć parków, uznanych za zabytki kultury, we wsiach:

Idzikowice, Jakubowice, Pągów, Wilków i Krzyków. Zwrócić należy uwagę na enklawy zieleni wysokiej w Krzykowie, Idzikowicach i Wilkowie, pełniące funkcje niewielkich parków wiejskich, podobnie jak zadrzewienie przy drodze w Pielgrzymowicach.

Gmina Wilków leży w obrębie zabytkowego krajobrazu kulturowego o predyspozycjach parku kulturowego wyróżnionego przez Opolskiego WKZ: *„Krajobraz osiedleńczy Doliny Widawy”* – wymagający ochrony i rewaloryzacji.

5.2.3. Zabytki nieruchome

GMINA WILKÓW
(ZABYTKI UJĘTE W REJESTRZE WOJEWÓDZKIEGO KONSERWATORA ZABYTKÓW)

W gminie Wilków znajduje się 20 zabytków wpisanych do rejestru WKZ. Wykaz zabytków stanowi aneks numer 1, tabela A, załączona do rozdziału 12. Największy odsetek procentowy – 30% – stanowią założenia pałacowo-dworskie, parki – 25%. Obiekty sakralne stanowią 20%, tyle samo obiekty folwarczne. Obiekty inne, w tym przypadku gorzelnia z płatkarnią w pszenicznej, stanowi 5%.

Na terenie gminy znajduje się 8 miejscowości posiadających obiekty objęte ochroną konserwatorską. Polskie nazwy miejscowości uzupełniono niemieckimi odpowiednikami, ze względu na źródła, starszą literaturę oraz materiały kartograficzne.

Wykaz:

1) Bukowie (*Buchwald*),
2) Idzikowice (*Eisdorf*),
3) Jakubowice (*Jakobsdorf*),
4) Krzyków (*Krickau*),
5) Pągów (*Pangau*),
6) Pszeniczna (*Nauke*),
7) Wilków (*Wilkau*),
8) Wojciechów (*Woitsdorf*).

Bukowie (*Buchwald*)

Wieś Bukowie posiada jeden zabytek wpisany do rejestru WKZ pod numerem 908/64 z 26.05.1964 r. Jest to Kościół filialny p.w. Matki Boskiej Gromnicznej.

Nazwa wsi wywodzi się prawdopodobnie od „bukowego lasu” – bukowina, buczyna. Miejscowość po raz pierwszy pojawia się w źródłach w bulli protekcyjnej papieża Innocentego IV z 1245 r. Dobra w Bukowiu na przełomie XIII i XIV w. stały się własnością Piotra, prepozyta kościoła i klasztoru św. Krzyża we Wrocławiu. W spisie feudalnym, datowanym na 1369 r., wymieniony został pan Henryk z Bukowia, prawdopodobnie ówczesny właściciel dóbr. Pod koniec XIV w. przeszły one jednak w ręce braci Grzebkowiców – Mikołaja i Fryderyka. W 1. poł. XV w. Bukowie należało do Tomczyka z Tommensfeldu

i rodziny von Aulock. W XVII-XVIII w. prawa do wsi posiadała jedna z linii znanego, śląskiego rodu możnowładczego – von Frankenbergów. Pierwszym właścicielem dóbr z tej rodziny był Kasper Adam Henryk, syn Baltazara z Krzywiczyn. Wspólnym dziedzicem Bukowia i Krzywiczyn był następnie Kasper Henryk von Frankenberg (1679-1718). Jego syn – Baltazar Kasper Henryk (zm. 1733 r.) – posiadał prawa własności do Bukowia i Duczowa Małego. Po nim dziedziczyli dwaj synowie – Karol Joachim Józef i Karol Józef. W XIX w. Bukowie przeszło w posiadanie książąt brunszwicko-oleśnickich.

Kościół filialny p.w. Oczyszczenia Najświętszej Marii Panny (tzw. Matki Boskiej Gromnicznej)

Pierwsze założenie wzniesiono prawdopodobnie w XV w. Z XVI w. pochodzi nawa boczna od strony południowej. Wieżę dobudowano w końcu XVIII w. Kościół kilkakrotnie odnawiany: w XIX w. i w 1936 r. W 1937 r. odnawiano pokrycie dachowe. Założenie orientowane, o cechach późnogotyckich, wieża późnobarokowa, tynkowana. Konstrukcja murowana, z materiału ceglanego, o układzie gotyckim, częściowo na kamiennej podmurówce. Układ salowy, z niewydzielonym prezbiterium dwuprzęsłowym, przy nim zakrystia zlokalizowana od strony północnej, w części wschodniej przekształcona użytkowo na cele grzewcze. Dwuprzęsłowa nawa z późniejszą kruchtą od strony południowej i nawą boczną od strony północnej, przy której znajduje się XIX-wieczna kruchta. Od strony zachodniej wieża na planie kwadratu, w narożnikach ujęta boniowaniem, nieskomunikowana z wnętrzem, dostępna od strony południowej, z przybudówką od strony północnej, mieszczącą kostnicę (2. poł. XIX w.). W górnej części wieży okna zamknięte odcinkowo oraz okienka koliste. Hełm wieży baniasty, ośmioboczny, podbity blachą z latarnią. Wnętrza o płaskich stropach, zakrystia sklepiona kolebkowo. Nawa boczna otwarta do głównej poprzez dwie półkoliste arkady. Okna w typie ostrołukowym, dwustronnie rozglifione. Podobnie wejście do zakrystii ostrołukowe, umieszczone w wysokiej, także zamkniętej ostrołukowo wnęce z uskokiem, tam osadzone drzwi z zamkiem. Południowa kruchta z profilowanym portalem ostrołukowym. Korpus zewnętrzny kościoła opatrzony szkarpami. Południowa ściana prezbiterium, na poziomie zwieńczeń, opatrzona tynkowanym fryzem opaskowym. Południowa ściana nawy, na poziomie zamknięć okien, ułożony rębem skośnym fryz z cegieł. Wschodni szczyt trójkątny (XIX w.), zachodni wkomponowany w wieżę, z ostrołukowymi blendami. Dach w typie siodłowym, jednokalenicowy, kryty dachówką, od strony północnej wchodzący na przybudówki.

Bogate wyposażenie, z którego na uwagę zasługuje późnorenesansowy ołtarz główny, datowany na ok. 1600 r., odnowiony i przekształcony w 1937 r. Posiada malowaną scenę Ostatniej Wieczerzy w predelli. Cenna, barokowa chrzcielnica, wykonana z marmuru, z puklowaną czarą na balasku, datowana na XVIII w. Wewnątrz cynowa misa chrzcielna z inskrypcją, sceną Chrztu w Jordanie i datą 1715. Zwieńczenie ambony datowane na 1. poł. XIX w. Nadwieszony na profilowanych belkach drewniany chór muzyczny, datowany na przełom XVII i XVIII w., opatrzony parapetem o podziałach pilastrowych, na nim malowane sceny: Węża Miedzianego, Ukrzyżowania, Jonasza wychodzącego z ryby, Zmartwychwstania, Wizji Eliasza oraz Wniebowstąpienia. Na wyposażeniu kościoła cenne, barokowe obrazy Umycia Nóg i Adoracji Dzieciątka, datowane na przełom XVII i XVIII w. Znajduje się tam także XVIII-wieczny pająk mosiężny.

Idzikowice (*Eisdorf*)

Wieś Idzikowice posiada dwa zabytki wpisane do rejestru WKZ: dwór – zespół dworski (obecnie dom nr 27) (nr 908/64 z 26.05.1964 r.) oraz Park – zespół dworski (nr 53/81 z 09.06.1981 r.).

Nazwa pochodzi być może od imienia założyciela Idziego. Miejscowość po raz pierwszy pojawia się w źródłach pisanych w 1257 r. W dyplomie datowanym na 1293 r. na liście świadków występował pan feudalny Stanisław z Idzikowic. Kolejna informacja na temat wsi pochodzi dopiero z 1578 r. Właścicielem dóbr był wówczas starosta namysłowski – Jan (*Hans*) von Koeltsch. Na początku XVII w. prawa własności przejął członek rady książąt oleśnickich Ernest von Poser Młodszy. W skutek braku spadkobiercy (posiadał z Barbarą von Zedlitz jedynie dwie córki) Idzikowice przejęła linia rodu z Nadolic Wielkich. Z 1790 r. pochodzi informacja, że dobra dzieliły się na dwie części: Idzikowice Dolne i Idzikowice Górne. Prawa własności do obu posiadała rodzina von Ohlen. Górne Idzikowice przeszły następnie w posiadanie hrabiego Siegrotha.

Dwór – zespół dworski (obecnie dom nr 27)

Klasycystyczny dwór został wzniesiony w 1. poł. XIX w. Rozbudowano go następnie pod koniec tego stulecia. Założenie na planie prostokąta, piętrowe, z dwutraktowym układem wnętrz, murowany z materiału ceglanego, tynkowany. Boczne elewacje z dobudówkami, frontowa dziewięcioosiowa, z przyziemiem boniowanym (obecnie zachowały się jedynie ślady), podziałami pilastrowymi i gzymsem. Jedna z przybudówek obecnie zrujnowana. Elewacje przekształcone, w większości pozbawione ozdobnych detali. Zmieniony także układ otworów okiennych. Okna o profilowanych obramieniach. Jedenastoosiowa fasada, centralny pięcioosiowy dwukondygnacyjny ryzalit, zamknięty trójkątnym przyczółkiem. Dach w konstrukcji siodłowej, kryty dachówką.

Park – zespół dworski

W otoczeniu dworu niewielkich rozmiarów park krajobrazowy. Przed frontem budynku podjazd i kilka starych lip drobnolistnych.

Jakubowice (*Jakobsdorf*)

Wieś Jakubowice posiada dwa zabytki wpisane do rejestru WKZ: dwór – zespół pałacowy (obecnie dom) (nr A-2017/ 76 z 16.04.1976 r.) oraz park – zespół pałacowy (nr A-52/81 z 9.06.1981 r.).

Nazwa pochodzi prawdopodobnie od imienia założyciela Jakuba. Wieś po raz pierwszy pojawia się w źródłach w 1293 r., jako dobra rycerskie Krystiana z Jakubowic. Występował on jako świadek na dyplomie dotyczącym sprzedaży sołectwa w Starym Namysłowie. W 2. poł. XVII w. prawa własności do miejscowości posiadał Ernest Prittwitz.

Dwór – zespół pałacowy (obecnie dom)

W Jakubowicach znajdował się dwór już w średniowieczu lub czasach renesansu. Spłonął on w 1688 r. Zachowały się po tym pierwotnym założeniu rezydencjalno-obronnym ślady fosy, usytuowanej na południowy-zachód od obecnego dworu, w większości zasypanej w 1926 r. Obecny dwór, o cechach neoklasycznych,

wzniesiono w 1882 r. Założenie na planie prostokąta, podpiwniczone, dwukondygnacyjne, murowane, z materiału ceglanego, tynkowany. Siedmioosiowa fasada, centralny trzyosiowy ryzalit mieszczący główne wejście do budynku, zwieńczony schodkowym szczytem. Elewacja ogrodowa z dwuosiowym ryzalitem. Elewacja boczna z przybudówką, stanowiącą wejście do piwnic. Dodatkowe zdobienia w postaci boniowanego cokołu, pilastrów w narożach, nadokienników i płycin oraz wydatnego gzymsu wieńczącego. Konstrukcja kryta dachem czterospadowym, dachówkowym. Dwór obecnie jest własnością prywatną i pełni funkcje mieszkalne.

Park – zespół pałacowy

Park krajobrazowy o powierzchni 4 ha, z polaną i dębem pośrodku. Przeważa drzewostan liściasty: lipa drobnolistna, dąb zwyczajny, kasztanowiec zwyczajny, buk zwyczajny. Z ciekawych okazów zwrócić należy uwagę na buk zwyczajny odmiany purpurowej. Obecnie park, podobnie jak i budynki gospodarcze dawnego folwarku, wykorzystywane są przez stadninę koni.

Krzyków (*Krickau*)

Wieś Krzyków posiada park wpisany do rejestru WKZ pod numerem A-51/81 z 01.06.1981 r.

Nazwa miejscowości pochodzi prawdopodobnie od przezwiska założyciela – Krzyk. Wieś pojawia się w źródłach po raz pierwszy w 1248 r., jako dobra rycerskie Edigiusza. Kolejny pan miejscowości wymieniony został w dyplomie z 1288 r., gdzie mowa była o Richolfie z Krzykowa. W XVI w. dobra należały do rodu von Boeck z Gryżowa. W XVII w. prawa własności posiadały rodziny Puttmann i Silberman. W XVIII w. natomiast rodzina Scheliha. W XIX w. prawa własności posiadał, zmarły w 1852 r., Eugeniusz von Ohlen, syn landrata powiatu namysłowskiego – Ernesta Wilhelma.

Park

Obecnie jedynym śladem po XVIII-wiecznym założeniu rezydencjalnym jest dawny park krajobrazowy. Obecnie założenie, z powodu wieloletnich zaniedbań, pozbawione zostało cennych okazów starodrzewu. Park zdziczał i zatracił swój pierwotny charakter.

Pągów (*Pangau*)

We wsi Pągów znajduje się osiem zabytków wpisanych do rejestru WKZ. Są to: kościół filialny p.w. św. Piotra i Pawła (dawniej ewangelicki) (nr 1106/66 z 05.02.1966 r.), pałac – zespół pałacowy (obecnie Biuro Gospodarstwa PAGRO) (nr 2398/2000 z 06.11.2000 r.), park – zespół pałacowy (nr A-38/80 z 28.01.1980 r.), oficyna – zespół pałacowy (obecnie dom) (nr 1637/66 z 27.09.1966 r.) oraz zespół folwarczny (gorzelnia, obora, spichlerz, kuźnia) (nr 2398/2000 z 06.11.2000 r.).

Miejscowość pojawia się w źródłach po raz pierwszy już w 1203 r. Z okresu średniowiecza i wczesnej epoki nowożytnej praktycznie nie posiadamy informacji na temat dóbr w Pągowie. W XVII w. należały one do pana feudalnego Konrada Seultetusa von Pangau. Prawa własności przechodziły następnie kolejno na Wacława (*Wenzel*) von Otterwolfa, Jana (*Hans*) von Strachwitza oraz Wacława von Aulock (wzmiankowany w 1641 r.). Od 1666 r., na prawie dwieście lat, Pągów stał się własnością rodu von

Blanckenstein. Posiadał on we wsi dwór, zniszczony w 1700 r., i prawdopodobnie odbudowany. Dopiero w 1840 r. przedstawiciel rodu von Blanckenstein – Johan Albert – odsprzedał prawa własności do Pągowa Adolfowi von Randow. Ten zaś odsprzedał już cztery lata później dobra Augustowi Scholtzowi. W latach 1864-1889 dobra w Pągowie należały do prof. dr Augusta Belocha. Po 1945 r. kompleks upaństwowiono, tworząc na bazie folwarku Państwowe Gospodarstwo Rolne. Rezydencję dawnych właścicieli przeznaczono na biura. Po likwidacji PGR-u, w 1993 r. spółka PAGRO wydzierżawiła majątek od AWRSP, i zarządza nim do dziś.

Kościół filialny p.w. św. Piotra i Pawła (dawniej ewangelicki)

Na przełomie XIII i XIV w. istniał już w Pągowie kościół, wzmiankowany w 1376 r. Następne, drewniane założenie, datowane na ok. 1600 r., rozebrano ok. poł. XIX w. Od XVI w. do 1945 r. kościół był w posiadaniu ewangelików. Obecny kościół o cechach neogotyckich, murowany. Dolna kondygnacja wymurowana z kamienia. Zachowała się drewniana wieża, prawdopodobnie z XVIII w., o konstrukcji słupowej, oszalowana, o ścianach zwężających się ku górze. Opatrzona była pierwotnie baniastym hełmem, podbitym gontem i blachą, z latarnią, w czasie rozbudowy (XVIII w.) przekształcono hełm na ośmiopolowy.

Z wyposażenia kościoła na uwagę zasługuje barokowy ołtarz z przełomu XVII i XVIII w., przerabiany w XIX w., odnawiany w 1956 r. Jest to konstrukcja dwukondygnacyjna, z kręconymi kolumnami, w centrum rzeźba Chrystusa Ukrzyżowanego. Barokowe organy, datowane na koniec XVII w., były przerobione w XIX w. Barokowe stalle, datowane są na przełom XVII i XVIII w., podobnie jak konfesjonał. Ławy kościelne pochodzą z XVIII w., podobnie jak cztery zydle. Barokowa ambona, datowana na koniec XVII w., bogato zdobiona motywami roślinno-owocowymi oraz wizerunkami apostołów (malowanymi). Należy zwrócić uwagę na barokowe rzeźby: anioła chrzcielnego (koniec XVII w.), trzy aniołki z dawnego ołtarza i główkę aniołka na drzwiach zakrystii (XVIII w.). Wśród mobiliów znajduje się także barokowy krucyfiks procesyjny. W zewnętrzne ściany kościoła zostały wmurowane marmurowe płyty nagrobne. Pierwsza, datowana na ok. poł. XVIII w., z czterema kartuszami herbowymi i zatartym napisem. Druga należąca do przedstawiciela rodu właścicieli Pągowa – Fryderyka von Blanckenstein (zm. 1751 r.), z dwoma kartuszami herbowymi. Na strychu widoczne fragmenty barokowej snycerki. Dzwon kościelny odlany w 1738 r., przez Kaspra Koerberga, ludwisarza z Wrocławia.

Pałac – zespół pałacowy (obecnie Biuro Gospodarstwa PAGRO)

Neoklasycystyczna rezydencja ufundowana została w latach 1875-1876 przez prof. dr Augusta Belocha. Pałac dwukrotnie przebudowywano, nadając mu obecny wygląd. W latach 1918-1919 rozbudowano rezydencję o część zachodnią, dodano taras w elewacji ogrodowej oraz wprowadzono zmiany we wnętrzu (kominek). W 1937 r. Erich Schulz-Methener, ówczesny właściciel, rozbudował pałac o część wschodnią oraz wzniósł nowy, wysoki czterospadowy dach. Jest to założenie na planie prostokąta, dwukondygnacyjne, podpiwniczone, murowane, z materiału ceglanego, tynkowane. Fasada elewacji północnej siedmioosiowa, centralny portyk filarowo-kolumnowy podtrzymującym taras (na wysokości drugiej kondygnacji). Niewielki kamienny taras znajduje się na osi elewacji tylnej. Zdobienia elewacji skromne, z boniowanym przyziemiem.

Otwory okienne w części prostokątnie obramowane, niektóre z gzymsami nadokiennymi. Rezydencja zwieńczona wysokim, czterospadowym dachem, z dachówki. Pałac i budynki gospodarcze są dobrze utrzymane. Wewnątrz rezydencji znajdują się pomieszczenia biurowo-administracyjne Gospodarstwa Rolno-Nasiennego PAGRO Sp. z o.o., które jest właścicielem zespołu pałacowo-parkowego.

Park – zespół pałacowy

Park krajobrazowy typu swobodnego, położony na południe od pałacu, założono w XIX w. Przed elewacją ogrodową czworoboczna polana, ujęta podwójnymi rzędami starych lip. Dominują gatunki liściaste: platan klonolistny, buk zwyczajny, klon pospolity, kasztanowiec zwyczajny i lipy drobno- i szerokolistne.

Oficyna – zespół pałacowy (obecnie dom)

Klasycystyczna oficyna została zbudowana w 1835 r., obok pałacu. Konstrukcja na planie prostokąta, parterowa, murowana, ceglana, tynkowana. Piętrowa facjata od frontu i wydatny ryzalit w elewacji tylnej. Wnętrze w układzie dwutraktowym, z sienią pośrodku. Siedmioosiowa elewacja frontowa, część środkowa trójosiowa przechodząca w facjatę, ujętą parami pilastrów, zwieńczoną trójkątnym szczytem, z półkolistym oknem i plakietką, zawierającą datę i litery J A v B (Johan Albert von Blanckenstein). Konstrukcja kryta dachówką, siodłowym dachem, z półkolistymi okienkami strychowymi.

Zespół folwarczny (gorzelnia, obora, spichlerz, kuźnia)

Zespół folwarczny w Pągowie składa się z dwóch dziedzińców, wokół których w 4. ćw. XIX w. zbudowano budynki gospodarcze. Wśród nich wyróżniają się zlokalizowane na północ od rezydencji: trójkondygnacjowy spichlerz, obora z ryzalitami, zwieńczonymi schodkowymi szczytami i dawna gorzelnia (obecnie budynek mieszkalny).

Pszeniczna (*Nauke*)

Wieś Pszeniczna posiada jeden zabytek wpisany do rejestru WKZ pod numerem 14/2002 z 16.09.2002 r. Jest to gorzelnia z płatkarnią.

Brak przekazów źródłowych dotyczących średniowiecznych i wczesno-nowożytnych dziejów miejscowości może sugerować, że powstała ona dopiero w XVIII w. W XIX w. wybudowano w Pszenicznej zespół folwarczny i dwór. Przyczyniło się to do większej rozbudowy miejscowości, pozostaje ona jednak do dziś niewielką wioską.

Gorzelnia z płatkarnią

W pobliżu dworu i parku zachowały się zabudowania dawnego folwarku. Na uwagę zasługuje budynek gorzelni z płatkarnią, wraz z urządzeniami ciągu technologicznego. Oba obiekty przylegają do siebie, stanowiąc całość. Budynek gorzelni, zbudowano w 4. ćw. XIX w., jako założenie dwukondygnacyjne. Prawdopodobnie w 1915 r. dobudowano do niej trzykondygnacyjną płatkarnię. Oba założenia są podpiwniczone. W piwnicy znajduje się słodownia, pomieszczenie płuczki ziemniaków, magazyn spirytusu

oraz kotłownia z kotłem parowym. Pierwsza kondygnacja mieści pomieszczenia ciągu technologicznego: płatkarnię, zaciernię, aparatownię, drożdżownię oraz fermentownię, gdzie zachowały się oryginalne urządzenia, stanowiące obecnie zabytki techniki. Budynki są kryte niskimi dwuspadowymi dachami. Charakterystycznym elementem jest wysoki komin, w centrum płatkarni, z cegły ceramicznej, licowej. Zespół budynków gospodarczych po 1945 r. znacjonalizowano i przekazano Państwowemu Gospodarstwu Rolnemu. Obecnym właścicielem kompleksu jest Gospodarstwo Rolno-Nasienne PAGRO Sp. z o.o. z Pągowa.

Wilków (*Wilkau*)

We wsi Wilków znajdują się cztery zabytki wpisane do rejestru WKZ: kościół parafialny p.w. św. Mikołaja (nr 650/59 z 13.11.1959 r.), Pałac – zespół pałacowy (obecnie dom) (nr 2207/90 z 08.02.1990 r.), Park – zespół pałacowy (nr 45/80 z 08.02.1980 r.) oraz dwór (nr 2104/84 z 30.11.1984 r.).

Historia miejscowości (jako siedziby gminy) została opisana wcześniej, w rozdziale 5.2.1.

Kościół parafialny p.w. św. Mikołaja

Świątynia po raz pierwszy wzmiankowana w 1290 r. Obecne założenie pochodzi z przełomu XIII i XIV w., zostało rozbudowane na przełomie XV i XVI w., być może w 1501 r. Drewnianą wieżę dobudowano do kościoła prawdopodobnie w 1564 r., jak można sądzić po dacie na chorągiewce, przebudowano ją następnie w 1702 r. Po 1721 r. nastąpiło zasklepienie wnętrza. Kościół był odnawiany w latach 1829-1830 i w 1932 r. Został spalony w 1945 r. (w 80%), w wyniku działań wojennych. W 1958 r. świątynię odbudowano (bez wieży), przedłużając znacznie ku zachodowi. W kolejnych latach zbudowano dwa boczne ołtarze, w jednym z nich obraz Matki Boskiej Częstochowskiej, w drugim św. biskupa Stanisława. Założenie o cechach gotyckich, częściowo zatraconych. Kościół usytuowany na niewielkim wzniesieniu, orientowany, murowany z cegły o układzie gotyckim, z użyciem kamienia polnego, częściowo tynkowany. Prezbiterium z przełomu XIII i XIV w., krótkie, jednoprzęsłowe, zamknięte ścianą prostą, z równej długości zakrystią od strony północnej (dobudowaną prawdopodobnie w XVI w.). Pierwotnie trójprzęsłowa nawa, szersza i wyższa, przedłużona ku nowszej części zachodniej. Wnętrza opatrzone stropami, zakrystia o sklepieniu kolebkowym. W prezbiterium wsporniki kamienne, nisko osadzone. Tęcza zamknięta ostrołukowo, okna także ostrołukowe (niektóre powiększone, zamknięte łukiem odcinkowym). Podobnie wejścia do nawy ostrołukowe, wejście do zakrystii wyposażone w drzwi (późniejsze drzwi z przeniesionymi, starszymi okuciami). Kamienny cokół od zewnątrz, wschodni szczyt prezbiterium trójkątny (XV/XVI w.), w dolnej strefie dwie blendy utworzone z połowy ostrołuku, w górnej blenda zamknięta dwułuczem. Dach jednokalenicowy, w konstrukcji siodłowej, kryty dachówką. Z mobiliów warto zwrócić uwagę na rzeźby: późnogotycką grupę Ecce Homo (XV w.), przeniesioną z kościoła parafialnego w Namysłowie, późnogotycką rzeźbę Chrystusa na Górze Oliwnej (pocz. XVI w.), późnobarokową rzeźbę św. Jana Nepomucena (2. poł. XVIII w.), rzeźbę alegoryczną Putto z Klepsydrą (XVII/XVIII w.), rzeźbę alegoryczną Putto z czaszką (XVII/XVIII w.) oraz rzeźbę Epitafium chłopca (XVI w.). Na uwagę zasługuje renesansowa, kamienna płyta nagrobna chłopca (zm. 1598 r.), z płaskorzeźbioną postacią, w obramieniu w formie dwułucza, o częściowo zatartej inskrypcji.

Pałac – zespół pałacowy (obecnie dom)[3]

Klasycystyczne założenie rezydencjalne, zlokalizowane w dawnym Dolnym Wilkowie (*Nider Wilkau*), powstało 1845 r., kiedy to należało do rodu Hofrichter. Od 1876 r. dobra należały do Aleksandra Braunera, aby przejść w ręce rodziny Goldertów (właścicielem w latach 1902-1930 był Reinhold). Założenie dwukondygnacyjne, na planie prostokąta, murowane, z materiału ceglanego, tynkowane, podpiwniczone. Pięcioosiowa fasada, poprzedzona portykiem filarowo-kolumnowym podtrzymującym balkon, centralny pozorny ryzalit. Elewacje boczne z późniejszymi przybudówkami (jedna opatrzona balkonem). Zachowane częściowo zdobienia w postaci wydatnych gzymsów, obramowań otworów okiennych, lizen (artykułujących część środkową fasady) oraz prostokątnych płycin (pod oknami parteru). Konstrukcja kryta czterospadowym dachem, wstawki współczesne z dachówki. Jeszcze przed II wojną światową ówczesny właściciel – Reinhold Goldert – wyposażył pałac w nowoczesny system grzewczy (zdemontowany po 1945 r.). Po II wojnie światowej dobra upaństwowiono, a obecnie budynek jest własnością prywatną.

Park – zespół pałacowy

Pałac otacza półtorahektarowy park typu naturalnego, założony w poł. XIX w.

Dwór

W 1819 r. dobra w Górnym Wilkowie (*Ober Wilkau*) zakupił Otton Chrystian von Kuylenstiern. następnych latach rozpoczął budowę klasycystycznego dworu, ukończoną prawdopodobnie w 1830 r. W 1910 i 1916 r. przebudowano rezydencję, głównie wewnątrz. Przed II wojną światową rezydencja należała do rodziny Jennike. Dwór frontem zwrócony ku stronie zachodniej, murowany, z materiału ceglanego, tynkowany (tynk zachowany częściowo). Założenie na planie prostokąta, piętrowy, podpiwniczony sklepioną piwnicą pod narożnikiem południowo-wschodnim, dwukondygnacyjny. Elewacja południowa z późniejszą przybudówką i balkonem na osi elewacji tylnej (1916 r.). Elewacje boczne o nierównym rytmie okien, w południowej wejście do korytarza zamknięte półkoliście. Dziewięcioosiowa fasada, gdzie pozorny trzyosiowy centralny ryzalit, mieszczący wejście główne, powyżej trójkątny przyczółek. Częściowo zachowany kostkowy gzyms wieńczący i koliste okienko, w narożnikach boniowanie. Wnętrze w układzie dwutraktowym, znacznie przekształcone, z krótkim korytarzem między traktami w części południowej. Sień zatraciła pierwotny kształt w wyniku późniejszych podziałów. Wewnątrz pomieszczeń płaskie drewniane stropy z sufitami (w większości zniszczone). W tylnym trakcie zabiegowa klatka schodowa z drewna (przekształcona w XX w.), obecnie zachowana jedynie fragmentarycznie. Pomiędzy kondygnacjami częściowo zachowany gzyms przepaskowy. Wejście zamknięte było półkoliście w profilowanym obramieniu z wolutowym kluczem. W nim osadzone były, dziś już nieistniejące, klasycystyczne drzwi z antabami w kształcie lwich głów. Dwór nakryty był wysokim, dachówkowym łamanym dachem z falistymi okienkami strychowymi, częściowo zachowanym. W pobliżu znajduje się oficyna i folwarczne budynki gospodarcze (spichlerz, stodoła, obora, stajnia).

[3] Marek Goworowski (*Zamki, pałace i dwory Opolszczyzny. Podróż w nieznane*, Opole 2007) uznał pałac za zbudowany przez hrabiego Chrystiana von Kuylenstierna, i przebudowany w 1910 oraz 1916 r., wyraźnie myląc rezydencję z dworem przy ul. Krótkiej 3.

Niektóre z nich są obecnie użytkowane, przebudowane na budynki mieszkalne, inne podobnie jak rezydencja zagrożone zawaleniem. Rezydencja jeszcze w latach 60. XX w. była w dobrym stanie technicznym, obecnie w stanie ruiny.

Wojciechów (*Woitsdorf*)

Wieś Wojciechów posiada jeden zabytek wpisany do rejestru WKZ pod numerem 917/64 z 29.05.1964 r. Jest to Kościół filialny p.w. Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny.

Nazwa wsi pochodzi prawdopodobnie od imienia właściciela – Wojciech. Po raz pierwszy pojawia się w źródłach w 1266 r., w dokumencie dotyczącym lokacji Bierutowa. Następnie w 1300 r. alodium wójta Wilhelma z Bierutowa stanowiło część wsi Wojciechów (*Woyszegderff*). Pod koniec XV w. miejscowość dzieliła się na Górny Wojciechów, nad którym wyższe sądownictwo sprawował Namysłów, oraz Dolny Wojciechów, gdzie znajdował się folwark (folwark Ramiszów /?/). Wówczas to, w latach 1479-1483, właścicielem Górnego Wojciechowa był Bartosz z Grodziszowa koło Oławy. Podział ten funkcjonował do II wojny światowej, a w obu częściach istniały odrębne folwarki.

Kościół filialny p.w. Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny

Świątynia w Wojciechowie (*Woyczechs*) wymieniona została w 1355 r. w wykazie kościołów archiprezbiteratu namysłowskiego. W 1538 r. protestanci przejęli kościół. Dnia 6 listopada 1565 r. przybył pierwszy, znany pastor protestancki – Franciszek Korn z Węgier. Kolejnymi znanymi ze źródeł byli: Martius Gruelius (1592 r.) oraz Eliasz Melzenus (1609 r.). Komisja cesarska dragoni przybyli w 1654 r. do wsi, w celu rewindykacji kościoła z rąk protestantów. Proboszczem katolickim został niebawem, zmarły na dżumę Michał Sartorius. Od 1663 r. protestanci odprawiali nabożeństwa na dworze w Wojciechowie. W 1708 r. zwrócono protestantom kościół w Wojciechowie, na mocy postanowień Konwencji z Altranstädt. Pozostawał w rękach ewangelików do 1945 r.

Obecne założenie pochodzi prawdopodobnie w XV w., wieżę nadbudowano w XVIII w. (prawdopodobnie w 1718 r.). Gotycki kościół odnawiany w 1869 i 1959 r. Założenie orientowane, murowane z cegły o układzie polskim z użyciem zendrówki, dolna kondygnacja z kamienia polnego. Trójbocznie zamknięte dwuprzęsłowe prezbiterium, gdzie od strony północnej znajduje się zakrystia. Nawa trójprzęsłowa na planie prostokąta, szersza i wyższa, gdzie od strony północnej północna, późniejsza kruchta, od strony zachodniej kwadratowa wieża. Wnętrze o pozornych sklepieniach kolebkowych, strop płaski w zakrystii. Tęcza zamknięta łukiem prostym. Okna ostrołukowe w prezbiterium, przekształcone w nawie (z powodu budowy empor), dwustrefowe, dolna strefa w kształcie leżącej elipsy. Ostrołukowe wejścia pod wieżą i do zakrystii, gdzie drzwi o starych okuciach i z antabą. Profilowany portal ostrołukowy, częściowo przesłonięty, w wejściu do kruchty, od strony południowej, w nim stare drzwi z okuciami (przełom XVII i XVIII w.). Korpus zewnętrzny opatrzony szkarpami o jednym uskoku. Koliste okienka w szczycie, pomiędzy prezbiterium a nawą (prawdopodobnie XVII w.). Szczyt z chorągiewką, posiadającą daty: 1718, 1869 i 1959 r. Dachy o konstrukcji siodłowej, przy prezbiterium przechodzi nad zakrystię. Wieża rozdzielona odsadzką, pomiędzy pierwszą i drugą kondygnacją, na planie kwadratu, okienka szczelinowe, późniejsze wejście od strony południowej.

Najwyższa kondygnacja wieży została nadbudowana po odzyskaniu kościoła przez protestantów, prawdopodobnie w 1718 r. Przechodzi ona w ośmiobok, z półkoliście zamkniętymi okienkami bliźnimy. Obecnie wykazuje cechy stylu późnobarokowego. Pierwotnie baniasty hełm został przekształcony w ośmiopolowy, podbity blachą, z latarnią.

Z wyposażenia na uwagę zasługuje barokowy ołtarz główny powstał ok. 1600 r. (odrestaurowany w 1937 r.). Jest to obiekt dwukondygnacyjny, z kręconymi kolumnami oraz naddatkami i zwieńczeniem o dekoracji akantowej. Centralnie zlokalizowana rzeźba Chrystusa Ukrzyżowanego, w predelli scena przedstawiająca Ostatnią Wieczerzę. Barkowa ambona, datowana na koniec XVII w., posiada bogatą dekorację roślinno-owocową i malowanymi przedstawieniami ewangelistów i apostołów (na parapecie schodów i korpusie), ciekawy baldachim o dekoracji akantowej. Dwukondygnacyjny chór muzyczny (koniec XVII w.) wykonany z drewna. Dolna kondygnacja wsparta na dwóch profilowanych słupach, trójokienna empora występująca ku przodowi, ujęta dekoracją akantową, rzeźbione kartusze herbowe na parapecie i malowane w zwieńczeniu (niezidentyfikowane). Kondygnacja górna zawiera chór właściwy, z barokowym prospektem organowym (koniec XVII w.), który jest obecnie uszkodzony. Z mobiliów na uwagę zasługuje barokowa rzeźba Chrystusa Zmartwychwstałego (XVII w.) oraz cynowy krucyfiks ołtarzowy (XVIII w.). W posadzce kamienna płyta nagrobna z 1768 r., z zatartą inskrypcją. Dzwon kościelny odlany w 1738 r., przez Kaspra Koerberga, ludwisarza z Wrocławia.

5.2.4. Zabytki ruchome

Na terenie gminy Wilków nie ma zabytków ruchomych znajdujących się pod opieką samorządu. Z grona zabytków nie będących własnością gminy wymienić należy:

• Bukowie – wyposażenie kościoła parafialnego rzymsko-katolickiego p.w. Oczyszczenia Najświętszej Marii Panny (tzw. Matki Boskiej Gromnicznej),

• Pągów – wyposażenie kościoła filialnego rzymsko-katolickiego p.w. św. Piotra i Pawła,

• Wilków – wyposażenie kościoła parafialnego rzymsko-katolickiego p.w. św. Mikołaja,

• Wojciechów – wyposażenie kościoła filialnego rzymsko-katolickiego p.w. Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny.

Wszystkie wymienione powyżej zabytki ruchome, stanowią własność kościelną i pozostają w użytkowaniu parafii rzymsko-katolickich w Bukowiu i Wilkowie. Ich stan ogólny ocenić można jako dobry.

Z grona zabytków nieruchomych, uwzględniono w rejestrze WKZ trzy zespoły zabytków, zlokalizowane w kościołach (tab. 1).

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Numer rejestru	Uwagi
1.	Bukowie	Zespół zabytków ruchomych z kościoła par. p.w. Oczyszczenia Najświętszej Marii Panny (tzw. Matki Bożej Gromnicznej).	-	Ks. B. T. I – 399/66 z 02.03.1966 r.	-

2.	Pągów	Zespół zabytków ruchomych z kościoła fil. p.w. śś. Piotra i Pawła	-	Ks. B. T. I – 80/1-19/06 z 30.05.2006 .	-
3.	Wilków	Zespół zabytków ruchomych z kościoła par. p.w. św. Mikołaja.	-	Ks. B. T. II – 426/69 z 29.11.1969 r.	-

Tab. 1. Wykaz zespołów zabytków ruchomych wpisanych do ewidencji WKZ zlokalizowanych na terenie gminy Wilków.

5.2.5. Zabytki archeologiczne

Art. 3 ust. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.) definiuje, co rozumiemy pod pojęciem zabytku archeologicznego. Jest to *„zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem”*. Natomiast art. 3 ust. 11 tejże ustawy określa, że przez badania archeologiczne rozumiemy *„działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego”*. W myśl art. 6 ust. 3 tejże ustawy ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania, *„zabytki archeologiczne będące, w szczególności:*

a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,

b) cmentarzyskami,

c) kurhanami,

d) reliktami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej”.

GPONZ, zgodnie z art. 87 ust. 2, pkt 2 tejże ustawy, ma na celu w szczególności *„uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej”*.

Na terenie gminy Wilków zlokalizowanych jest 117 rozpoznanych stanowisk archeologicznych. Największe ich skupiska znajdują się w Bukowiu, Pągowie i Wilkowie. Najstarsze ślady pobytu człowieka i osadnictwa na terenie gminy pochodzą z epoki kamienia. Zdecydowaną przewagę wykazują stanowiska wielokulturowe, ze znacznym udziałem elementów średniowiecznych i należących do kultur przeworskiej, łużyckiej i pomorskiej. Z grona stanowisk monokulturowych najwięcej zalicza się do kultury przeworskiej, następnie łużyckiej, okresu średniowiecza, i kolejno, epok kamienia (głównie okresu neolitu) i kultury pomorskiej.

Kilka stanowisk archeologicznych (osiem) w nie zostało określonych chronologicznie, co do innych występują wątpliwości. W przyszłości należy doprecyzować ich chronologię. Wymagało to będzie głębokiego sięgnięcia do archeologicznej literatury tematu, a być może i przeprowadzenia sondażowych badań terenowych.

Z 117 stanowisk archeologicznych rozpoznanych na terenie gminy Wilków 28 zostało wpisanych do rejestru zabytków województwa opolskiego. Żadne stanowisko nie wyróżnia się zdecydowanie pod względem wartości kulturowej.

Wykaz stanowisk archeologicznych z terenu gminy Wilków wpisanych do rejestru zabytków województwa opolskiego

1. Bukowie, stan. 3 – Osada kultury przeworskiej (okres wpływów rzymskich) oraz ślad osadniczy z okresu średniowiecza. AZP numer 80-34. Wpisane do rejestru zabytków woj. opolskiego nr A-648/84.

2. Bukowie, stan. 7 – osada kultury łużyckiej (III epoka brązu – halsztadt). AZP numer 79-33. Wpisana do rejestru zabytków woj. opolskiego nr A-636/84.

3. Idzikowice, stan. 1 – cmentarzysko kultury pomorskiej (okres lateński), III-II w. p.n.e. AZP numer 79-35. Wpisana do rejestru zabytków woj. opolskiego nr A-587/81.

4. Jakubowice, stan. 1 – osada pradziejowa /?/ oraz ślad osadniczy z późnego średniowiecza (XIV-XV w.). AZP numer 79-35. Wpisana do rejestru zabytków woj. opolskiego nr A-205/69.

5. Jakubowice, stan. 2 – osada kultury łużyckiej (epoka brązu). AZP numer 79-35. Wpisana do rejestru zabytków woj. opolskiego nr A-75/68.

6. Krzyków, stan. 4 – osada kultury przeworskiej (faza D) i z okresu wczesnego średniowiecza (IX w.-1. poł. X w.). AZP numer 79-35. Wpisana do rejestru zabytków woj. opolskiego nr A-208/70.

7. Lubska, stan. 2 – osada kultury przeworskiej (okres wpływów rzymskich). AZP numer 80-34. Wpisana do rejestru zabytków woj. opolskiego nr A-833/89.

8. Lubska, stan. 3 – osada kultury dołkowo-grzebykowej lub trzciniecka oraz punkt osadniczy kultury łużyckiej /?/ i z okresu późnego średniowiecza. AZP numer 80-34. Wpisana do rejestru zabytków woj. opolskiego nr A-838/89.

9. Lubska, stan. 4 – neolityczny ślad osadniczy /?/ i z okresu wczesnego średniowiecza (faza starsza) oraz osada kultury wstęgowej /?/. AZP numer 80-34. Wpisana do rejestru zabytków woj. opolskiego nr A-835/89.

10. Lubska, stan. 5 – osada kultury przeworskiej (okres przedrzymski i wczesnorzymski). AZP numer 80-34. Wpisana do rejestru zabytków woj. opolskiego nr A-831-89.

11. Młokicie, stan. 5 – osada kultury przeworskiej (okres wpływów rzymskich). AZP numer 80-34. Wpisana do rejestru zabytków woj. opolskiego nr A-846/89.

12. Pągów, stan. 1 – grodzisko (2. poł. XIII-XIV w.). AZP numer 79-34. Wpisana do rejestru zabytków woj. opolskiego nr A-34/2004.

13. Pielgrzymowice, stan. 2 – osada kultury łużyckiej /?/ i przeworskiej (okres późnorzymski /?/). AZP numer 80-34. Wpisana do rejestru zabytków woj. opolskiego nr A-850/89

14. Pielgrzymowice, stan. 3 – ślad osadniczy z epoki kamienia /?/ i wczesnej epoki brązu /?/ oraz osada kultury łużyckiej /?/ i z okresu wczesnego średniowiecza /?/ oraz punkt osadniczy kultury przeworskiej (okres przedrzymski /?/). AZP numer 80-34. Wpisana do rejestru zabytków woj. opolskiego nr A-836/89.

15. Pielgrzymowice, stan. 4 – osada kultury przeworskiej (młodszy okres przedrzymski) oraz ślad osadniczy z okresu średniowiecza /?/. AZP numer 80-34. Wpisana do rejestru zabytków woj. opolskiego nr A-828/89.

16. Pielgrzymowice, stan. 5 – osada kultury przeworskiej (młodszy okres przedrzymski). AZP numer 80-34. Wpisana do rejestru zabytków woj. opolskiego nr A-829/89.

17. Wilków, stan. 3 – ślad osadniczy z młodszej epoki kamienia /?/, kultury pomorskiej /?/ i z okresu późnego średniowiecza /?/ oraz osada kultury przeworskiej (faza D). AZP numer 80-34. Wpisana do rejestru zabytków woj. opolskiego nr A-847/89.

18. Wilków, stan. 4 – osada /?/ kultury przeworskiej (młodszy okres przedrzymski). AZP numer 80-34. Wpisana do rejestru zabytków woj. opolskiego nr A-843/89.

19. Wilków, stan. 5 – osada kultury łużyckiej (halsztadt), pomorskiej /?/ (wczesny okres przedrzymski) oraz przeworskiej (faza B2-C1).). AZP numer 80-34. Wpisana do rejestru zabytków woj. opolskiego nr A-840/89.

20. Wilków, stan. 7 – osada kultury łużyckiej (halsztadt) i pomorskiej (wczesny okres przedrzymski) oraz ślad osadnictwa z późnego średniowiecza /?/. AZP numer 80-34. Wpisana do rejestru zabytków woj. opolskiego nr A-841/89.

21. Wilków, stan. 9 – ślad osadnictwa z epoki kamienia /?/ oraz osada kultury łużyckiej (halsztadt). AZP numer 80-34. Wpisana do rejestru zabytków woj. opolskiego nr A-857/89.

22. Wilków, stan. 11 – osada kultury łużyckiej (halsztadt) i z okresu późnego średniowiecza (XIV w.) oraz punkt osadniczy z wczesnego średniowiecza (faza młodsza). AZP numer 80-34. Wpisana do rejestru zabytków woj. opolskiego nr A-852/89.

23. Wilków, stan. 12 – osada kultury łużyckiej (halsztadt). AZP numer 80-34. Wpisana do rejestru zabytków woj. opolskiego nr A-853/89.

24. Wilków, stan. 13 – osada kultury łużyckiej (halsztadt) i pomorskiej (okres lateński). AZP numer 80-34. Wpisana do rejestru zabytków woj. opolskiego nr A-859/89.

25. Wilków, stan. 14 – osada kultury pomorskiej (halsztadt D i wczesny okres przedrzymski) oraz ślad osadniczy ze średniowiecza /?/. AZP numer 80-34. Wpisana do rejestru zabytków woj. opolskiego nr A-873/90.

26. Wilków, stan. 16 – osada kultury łużyckiej lub pomorskiej (epoka żelaza) i z okresu wczesnego średniowiecza (faza starsza) oraz neolityczny ślad osadniczy. AZP numer 80-34. Wpisana do rejestru zabytków woj. opolskiego nr A-871/90.

27. Wilków, stan. 17 – osada kultury łużyckiej /?/. AZP numer 80-34. Wpisana do rejestru zabytków woj. opolskiego nr A-880/90.

28. Wojciechów, stan. 2 – osada kultury przeworskiej (faza D i młodszy okres przedrzymski). AZP numer 80-34. Wpisana do rejestru zabytków woj. opolskiego nr A-827/89.

Wykaz pozostałych stanowisk archeologicznych rozpoznanych na terenie gminy Wilków

1. Bukowie, stan. 1 – ślad osadniczy o nieustalonej chronologii. AZP numer 79-34.

2. Bukowie, stan. 2 – ślad osadniczy z epoki kamienia (paleolit) oraz osada z III-V okresu epoki brązu. AZP numer 79-34.

3. Bukowie, stan. 4 – osada kultury przeworskiej (młodszy okres przedrzymski). AZP numer 80-34.

4. Bukowie, stan. 5 – punkt osadniczy z młodszej epoki kamienia (kultura ceramiki grzebykowo-dołkowej). AZP numer 80-34.

5. Bukowie, stan. 6 – punkt osadniczy z młodszej epoki kamienia. AZP numer 80-34.

6. Bukowie, stan. 8 – osada kultury przeworskiej (późny okres rzymski) oraz punkt osadniczy z późnego średniowiecza (XIV-XV w.). AZP numer 79-33.

7. Bukowie, stan. 9 – Osada pradziejowa oraz punkt osadniczy z późnego średniowiecza (XIV-XV w.). AZP numer 79-33.

8. Bukowie, stan. 10 – osada kultury przeworskiej (wczesny okres wędrówek ludów) oraz ślad osadniczy wczesnego średniowiecza (X-XII w.). AZP numer 79-33.

9. Bukowie, stan. 11 – pradziejowy /?/ ślad osadniczy. AZP numer 79-33.

10. Bukowie, stan. 12 – pradziejowy oraz nowożytny (XVI-XVIII w.) ślad osadniczy. AZP numer 79-33.

11. Bukowie, stan. 13 – pradziejowy ślad osadniczy oraz późnośredniowieczna osada (XIV-XV w.). AZP numer 79-33.

12. Bukowie, stan. 14 – pradziejowy ślad osadniczy oraz późnośredniowieczna osada (XIV-XV w.). AZP numer 79-33.

13. Bukowie, stan. 15 – późnośredniowieczna osada (XIV-XV w.). AZP numer 79-33.

14. Bukowie, stan. 16-17 – osada hutnicza kultury przeworskiej (okres późnorzymski). AZP numer 79-33.

15. Bukowie, stan. 18 – pradziejowy /?/ ślad hutniczy. AZP numer 79-33.

16. Bukowie, stan. 19-20 – osada hutnicza kultury przeworskiej (późny okres rzymski). AZP numer 79-33.

17. Bukowie, stan. 21 – pradziejowy ślad osadniczy oraz późnośredniowieczna osada (XIII-XV w.). AZP numer 79-33.

18. Bukowie, stan. 22 – późnośredniowieczny ślad osadniczy (XIV-XV w.). AZP numer 79-33.

19. Bukowie, stan. 23 – pradziejowy /?/ oraz późnośredniowieczny (XIV-XV w.) ślad osadniczy, AZP numer 79-33.

20. Bukowie, stan. 24 – pradziejowy /?/ ślad osadniczy oraz późnośredniowieczna osada (XV w.). AZP numer 79-33.

21. Bukowie, stan. 25 – pradziejowy /?/ ślad osadniczy oraz wczesno- (XI-1. poł XII w.) i późnośredniowieczna osada (2. poł. XIII-XV w.)). AZP numer 79-33.

22. Dębnik, stan. 1 – stanowisko kultury łużyckiej /?/. AZP numer 80-34.

23. Dębnik, stan. 2 – ślad osadniczy (osada) kultury łużyckiej /?/. AZP numer 80-34.

24. Dębnik, stan. 3 – osada pradziejowa /?/. AZP numer 80-34.

25. Dębnik, stan. 4 – osada kultury przeworskiej (młodszy okres przedrzymski). AZP numer 80-34.

26. Idzikowice, stan. 2 – osada kultury pomorskiej (II-I w. p.n.e. i faza C 2-C 3). AZP numer 79-35.

27. Idzikowice, stan. 3 – pradziejowy ślad osadniczy /?/. AZP numer 79-35.

28. Idzikowice, stan. 4 – osada kultury łużyckiej (III okres epoki brązu). AZP numer 79-35.

29. Idzikowice, stan. 5 – osada kultury przeworskiej (faza C-D). AZP numer 79-35.

30. Idzikowice, stan. 6 – osada kultury łużyckiej (halsztadt) oraz ślad osadniczy z późnego średniowiecza (XIV-XV w.). AZP numer 79-35.

31. Idzikowice, stan. 7 – osada kultury łużyckiej (V okres epoki brązu) oraz punkt osadniczy z późnego średniowiecza (XIV-XV w.). AZP numer 79-35.

32. Idzikowice, stan. 8 – ślad osadniczy z epoki kamienia /?/. AZP numer 79-35.

33. Idzikowice, stan. 9 – osada późnośredniowieczna (XIV-XV w.). AZP numer 79-35.

34. Jakubowice, stan. 3-4 – osada kultury łużyckiej (III okres epoki brązu – halsztadt). AZP numer 79-35.

35. Jakubowice, stan. 5 – ślad osadniczy kultury ceramiki wstęgowej (neolit). AZP numer 79-35.

36. Jakubowice, stan. 6 – punkt osadniczy z pradziejów i średniowiecza (XII-XIII w.). AZP numer 79-35.

37. Jakubowice, stan. 7 – Osada z pradziejów i późnego średniowiecza (XIV-XV w.). AZP numer 79-35.

38. Jakubowice, stan. 8 – osada kultury łużyckiej (III okres epoki brązu) i z okresu późnego średniowiecza (XIV-XV w.) oraz ślad osadniczy kultury przeworskiej (okres rzymski) i pradziejowy punkt osadniczy. AZP numer 79-35.

39. Jakubowice, stan. 9 – osada kultury łużyckiej (V okres epoki brązu – halsztadt) oraz ślad osadniczy z późnego średniowiecza (XIV-XV w.). AZP numer 79-35.

40. Jakubowice, stan. 10 – neolityczny ślad osadniczy /?/ oraz punkt osadniczy kultury łużyckiej (III okres epoki brązu) i osada kultury przeworskiej (faza C-D). AZP numer 79-35.

41. Jakubowice, stan. 11 – osada z okresu późnego średniowiecza (XIV-XV w.). AZP numer 79-35.

42. Krzyków, stan. 1 – średniowieczne grodzisko /?/. AZP numer 80-35.

43. Krzyków, stan. 2 – neolityczny ślad osadniczy /?/. AZP numer 80-35.

44. Krzyków, stan. 3 – osada kultury łużyckiej (III okres epoki brązu). AZP numer 80-35.

45. Krzyków, stan. 5 – osada kultury przeworskiej (faza C3-D) i z okresu późnego średniowiecza (XIV-XV w.). AZP numer 79-35.

46. Krzyków, stan. 6 – osada kultury przeworskiej (faza C3-D) oraz z okresu wczesnego- (XI-1. poł. XII w.) i późnego średniowiecza (XIV-XV w.). AZP numer 79-35.

47. Lubska, stan. 1 – punkt osadniczy kultury łużyckiej /?/ oraz ślad osadniczy kultury przeworskiej /?/ i z okresu wczesnego średniowiecza. AZP numer 80-34.

48. Młokicie, stan. 1 – późnośredniowieczny ślad osadniczy /?/. AZP numer 80-34.

49. Młokicie, stan. 2 – osada kultury łużyckiej (epoka brązu) oraz ślad osadniczy z wczesnego średniowiecza. AZP numer 80-34.

50. Młokicie, stan. 3 – ślad osadniczy kultury łużyckiej /?/ oraz osada kultury przeworska (okres późnorzymski). AZP numer 80-34.

51. Młokicie, stan. 4 – ślad osadniczy kultury łużyckiej /?/. AZP numer 80-34.

52. Pągów, stan. 2 – osada kultury przeworskiej (okres rzymski) oraz ślad osadniczy z późnego średniowiecza (XIV-XV w.). AZP numer 79-34.

53. Pągów, stan. 3 – neolityczny i pradziejowy ślad osadniczy oraz osada z późnego średniowiecza (XIV-XV w.). AZP numer 79-34.

54. Pągów, stan. 4 – pradziejowy ślad osadniczy /?/. AZP numer 79-34.

55. Pągów, stan. 5 – ślad osadniczy z neolitu i z okresu wczesnego średniowiecza (X-XIII w.) oraz osada hutnicza kultury przeworskiej (faza C2-C3). AZP numer 79-34.

56. Pągów, stan. 6 – ślad osadniczy kultury ceramiki sznurowej(neolit) i osada kultury łużyckiej (halsztadt) oraz osada hutnicza kultury przeworskiej (faza C). AZP numer 79-34.

57. Pągów, stan. 7 – pradziejowy ślad osadniczy /?/ oraz osada z późnego średniowiecza (XIV-XV w.). AZP numer 79-34.

58. Pągów, stan. 8 – osada z późnego średniowiecza (XIV-XV w.). AZP numer 79-34.

59. Pągów, stan. 9 – osada hutnicza kultury przeworskiej (późny halsztadt) oraz osada z późnego średniowiecza (2. poł. XIII-XIV w.). AZP numer 79-34.

60. Pągów, stan. 10 – ślad osadniczy z epoki kamienia /?/ oraz osada kultury przeworskiej (okres późnorzymski) i z okresu późnego średniowiecza (2. poł. XIII-XIV w.). AZP numer 79-34.

61. Pągów, stan. 11 – osada hutnicza kultury przeworskiej (faza C1-C2). AZP numer 79-34.

62. Pągów, stan. 12 – neolityczny ślad osadniczy /?/ oraz osada kultury łużyckiej (V okres epoki brązu). AZP numer 79-34.

63. Pągów, stan. 13 – ślad osadniczy z epoki kamienia /?/ oraz osada kultury przeworskiej (faza C-D). AZP numer 79-34.

64. Pągów, stan. 14 – ślad osadniczy z okresu późnego średniowiecza (XIV-XV w.). AZP numer 79-34.

65. Pągów, stan. 15 – ślad osadniczy z epoki kamienia /?/. AZP numer 79-34.

66. Pągów, stan. 16 – ślad hutniczy o nieustalonej chronologii. AZP numer 79-34.

67. Pągów, stan. 17 – osada z późnego średniowiecza (XV w.). AZP numer 79-34.

68. Pągów, stan. 18 – neolityczny ślad osadniczy /?/ oraz z okresu późnego średniowiecza (XIV-XV w.). AZP numer 79-34.

69. Pągów, stan. 19 – osada kultury łużyckiej (V okres epoki brązu – halsztadt). AZP numer 79-34.

70. Pągów, stan. 20 – osada kultury łużyckiej (halsztadt). AZP numer 79-34.

71. Pielgrzymowice, stan. 1 – ślad osadniczy z epoka starożytnej /?/ i wczesnego średniowiecza. AZP numer 80-34.

72. Pielgrzymowice, stan. 6 – punkt osadniczy kultury łużyckiej /?/ i przeworskiej (wczesny okres rzymski) oraz ślad osadniczy kultury pomorskiej lub wczesnołużyckiej /?/. AZP numer 80-34.

73. Pszeniczna, stan. 1 – stanowisko nieokreślone /?/. AZP numer 79-34.

74. Pszeniczna, stan. 2 – ślad osadniczy kultury łużyckiej (V okres epoki brązu – halsztadt) i z okresu późnego średniowiecza (XIV-XV w.). AZP numer 79-34.

75. Pszeniczna, stan. 3 – mezolityczny ślad osadniczy /?/ oraz osada kultury łużyckiej (V okres epoki brązu). AZP numer 79-34.

76. Wilków, stan. 1 – cmentarzysko kultury przeworskiej. AZP numer 80-34.

77. Wilków, stan. 2 – ślad osadniczy kultury przeworskiej (II-III w.). AZP numer 80-34.

78. Wilków, stan. 6 – osada kultury przeworskiej (okres wczesnorzymski) oraz ślad osadnictwa z wczesnego średniowiecza. AZP numer 80-34.

79. Wilków, stan. 8 – osada kultury łużyckiej (epoka żelaza) oraz ślad osadnictwa z wczesnego średniowiecza (faza młodsza). AZP numer 80-34.

80. Wilków, stan. 10 – ślad osadniczy z okresu starożytnego oraz osada średniowieczna (XIII-XIV w.). AZP numer 80-34.

81. Wilków, stan. 15 – osada kultury łużyckiej /?/ oraz średniowieczny punkt osadniczy (XIV w.). AZP numer 80-34.

82. Wilków, stan. 18 – osada średniowieczna (X-XI w.). AZP numer 80-34.

83. Wilków, stan. 19 – ślad osadniczy kultury łużyckiej (III okres epoki brązu – halsztadt). AZP numer 80-34.

84. Wojciechów, stan. 1 – Skarb kultury łużyckiej (halsztadt). AZP numer 79-34.

85. Wojciechów, stan. 3 – ślad osadniczy z epoka kamienia oraz osada kultury przeworskiej (młodszy okres przedrzymski). AZP numer 80-34.

86. Wojciechów, stan. 4 – osada kultury przeworskiej (późny okres rzymski). AZP numer 79-34.

87. Wojciechów, stan. 5 – osada hutnicza kultury przeworskiej (późny okres rzymski). AZP numer 79-34.

88. Wojciechów, stan. 6 – ślad osadniczy kultury łużyckiej (III okres epoki brązu) oraz osada hutnicza kultury przeworskiej (okres rzymski). AZP numer 79-34.

89. Wojciechów, stan. 7 – ślad osadniczy kultury pucharów lejkowych (neolit). AZP numer 79-34.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Obiekty, zespoły i założenia zabytkowe wpisane do rejestru zabytków objęte są rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.). Sposób i tryb wydawania pozwoleń na prace reguluje rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 27 lipca 2011 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robot budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych (Dz. U. z 2011 r. Nr 165, poz. 987).

Wyodrębnia się strefy ochrony konserwatorskiej:

Strefa „A" – ścisłej ochrony konserwatorskiej.

Jest to strefa ochrony kompleksowej („pełnej"), obejmująca obszar, na którym elementy układu przestrzennego, czyli rozplanowanie, zabudowa oraz związany z nimi teren i krajobraz zachowały się w stanie nienaruszonym lub jedynie nieznacznie zniekształconym. Obszar taki ma szczególne znaczenie pod względem przekazu historycznego i kulturowego. W obrębie strefy „A" wszelkie prace budowlane i urbanistyczne są dozwolone jedynie po uzyskaniu akceptacji WKZ. W obrębie tej strefy istnieje obowiązek uzgadniania wszelkich prac budowlanych z WKZ, zakaz wznoszenia bez takich uzgodnień zabudowy, szczególnie wysokiej (ponad 2 kondygnacje) lub uniemożliwiającej właściwą ekspozycję obiektów zabytkowych, a także zmian w układach urbanistycznych. Takiej zgody wymagają także prace remontowe obiektów zabytkowych i prace ziemne. Strefa „A" obejmuje w gminie Wilków 12 obiektów architektury i budownictwa oraz 5 zabytkowych założeń zieleni, znajdujących się we wsiach: Bukowie (1), Idzikowice (2), Jakubowice (2), Krzyków (1), Pągów (5)[4], Pszeniczna (1), Wilków (4), Wojciechów (1), łącznie 17 obiektów.

[4] W Pągowie strefa „A" obejmuje także zabytkowy układ ruralistyczny.

Strefa „B” – pośredniej ochrony konserwatorskiej

Jest to strefa ochrony częściowej, obejmująca układ przestrzenny w jej obrębie oraz wytypowane obiekty pojedyncze (budynki, budowle) wpisane do rejestru WKZ lub objęte GEZ, wraz z otoczeniem. Zakres ochrony konserwatorskiej wymaga zachowania brył obiektów i dachów, co do kształtu i materiału, oraz wystroju architektonicznego w odniesieniu do obiektów objętych ochroną konserwatorską.

Szczegółowe standardy zabudowy i zagospodarowania terenu, określone na etapie sporządzania miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego powinny uwzględniać następujące cele:

• dążenie do zachowania zasadniczych elementów historycznego rozplanowania,

• restaurację i modernizację techniczną obiektów o wartościach kulturowych,

• dostosowanie nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej.

Strefa „B” obejmuje w gminie Wilków:

• dla wsi Bukowie, Pągów, Wilków i Wojciechów – zespoły kościołów parafialnych, obejmujące również tereny przykościelne, na których są oraz były pierwotnie usytuowane cmentarze i kaplice przykościelne, a także starodrzew,

• dla wsi Bukowie, Idzikowice, Jakubowice, Pągów, Wilków i Wojciechów tereny zwartej zabudowy wiejskiej,

• dla wsi Jakubowice, Pągów, Pszeniczna, Wilków – zespoły pałacowo-parkowe wraz z budynkami folwarcznym oraz innymi obiektami zabytkowymi,

• dla wsi Bukowie, Idzikowice, Wilków, Wojciechów – zespoły dworsko-parkowe wraz z budynkami folwarcznymi oraz innymi obiektami zabytkowymi,

• dla wsi Lubska, Młokicie, Pielgrzymowice – dawne zespoły folwarczne wraz z zabudowaniami gospodarczymi,

• dla pozostałych miejscowości wszystkie obiekty zabytkowe znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków.

Strefa „W” – ochrony archeologicznej

Jest to strefa występowania zwartych nawarstwień lub nagromadzeń pozostałości kulturowych pradziejowych i historycznych. Wszelkie roboty ziemne w strefie „W” muszą być prowadzone wyłącznie za zezwoleniem Opolskiego WKZ, zgodnie z warunkami tegoż zezwolenia. Na terenie gminy Wilków strefa „W” obejmuje 28 stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków województwa opolskiego zlokalizowanych na mapach topograficznych w skali 1:10.000 (wg ewidencji AZP – Archeologicznego Zdjęcia Polski).

Strefa „OW” – obserwacji archeologicznej

Jest to strefa prawdopodobnego występowania znalezisk archeologicznych. W jej obrębie wszelkie prace ziemne i wykopy budowlane winny być prowadzone pod nadzorem archeologicznym, po uprzednim zgłoszeniu i uzyskaniu zgody od Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków. Na terenie gminy Wilków strefa „OW” obejmuje 89 stanowisk (wynikających z analizy materiałów AZP) zlokalizowanych na mapach topograficznych w skali 1:10.000.

Strefa „K” – ochrony krajobrazu kulturowego.

Jest to strefa ochrony wszelkich elementów krajobrazotwórczych (np. szlaki komunikacyjne, lasy, cieki wodne itp.), wobec których jakiekolwiek ingerencje winny być uzgadniane z właściwym terytorialnie Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków. W strefie „K” w obrębie gminy Wilków nie znajdują się strefy ochrony krajobrazu kulturowego. Natomiast można do nich zaliczyć obszary parków krajobrazowych w Idzikowicach, Jakubowicach, Krzykowie, Młokiciu, Pągowie i Wilkowie.

5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Obecnie funkcjonująca GEZ ulegnie aktualizacji i standaryzacji, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. Nr 113, poz. 661).

Na terenie gminy Wilków znajduje się 344 obiekty zabytkowe, ujęte w obecnej GEZ. Zweryfikowano istniejący GEZ, usuwając z niego np. zabytki ujęte w rejestrze WKZ, tak, aby nie dublowały się one w obu ujęciach (zabytki rejestrowe wyszególnione zostały w osobnej tabeli, numer 1). Wykaz zabytków stanowi aneks numer 2, tabela A, załączona do rozdziału 12. Zgodnie z pismem Opolskiego WKZ (nr RZ.5133.2.12.2011.SO) tabelę uzupełniono o historyczny układ ruralistyczny wsi Jakubowice.

Zdecydowaną większość stanowią obiekty mieszkalne – 71,8%. W tej kategorii uwzględniono zespoły budynków mieszkalno-gospodarczych, uznając, że funkcją dominującą obiektów jest funkcja mieszkalna. Budynki gospodarcze stanowią 17,2%, trafostacje 3,2%, parki 1,7%, obiekty sakralne 1,2%. Różnorakie obiekty sklasyfikowane jako inne (np. biura, szkoła, przedszkole, świetlice, poczta, stacja PKP, ogrodzenia, most, sklep, hotel, Urząd Gminy i układ ruralistyczny) stanowią 4,9%.

5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Wśród najcenniejszych zabytków gminy Wilków wskazać należy obiekty sakralne (przede wszystkim kościoły) oraz założenia pałacowo-dworskie. Jako najbardziej wartościowe wymienić należy kościoły w Bukowiu, Pągowie, Wilkowie i Wojciechowie oraz pałace w Pągowie, Pszenicznej i Wilkowie (obiekty wpisane do rejestru WKZ). Zwrócić należy uwagę także na zespół folwarczny w Pągowie, również wpisany do rejestru WKZ.

Wszystkie obiekty zabytkowe podlegające ochronie konserwatorskiej i wpisane do rejestru WKZ należy traktować jako posiadające duże znaczenie. Niewątpliwie należałoby dokonać klasyfikacji obiektów zabytkowych pod względem ich znaczenia dla gminy Wilków. W tym celu potrzebne byłyby jednak pogłębione badania historyczne, skutkujące opracowaniem aktualnego katalogu naukowego zabytków gminnych.

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

Potencjalne zagrożenie może stanowić postępująca dewastacja wielu założeń pałacowo-dworskich, znajdujących się na terenie gminy Wilków. Przykładem może być dwór rodziny Jennike w Wilkowie, przy ul. Krótkiej 3. Niewątpliwie problemem mogą okazać się sprawy własnościowe, gdyż wiele z tych obiektów znajduje się obecnie w rękach prywatnych. Należy dążyć jednak do przywrócenia tym obiektom świetności. Podobnie sytuacja wygląda z większością parków, które w wielu wypadkach zatraciły swój uporządkowany, regularny charakter. Wymagają one poddania procesom rekultywacji. Należałoby ocenić wpływ drogi wojewódzkiej 451 Namysłów-Oleśnica na znajdujące się w obrębie jej oddziaływania zabytki, w związku z ruchem tranzytowym.

Stan techniczny większości zabytków można uznać jednak za dobry lub bardzo dobry. Poza wspomnianym dworem rodziny Jennike w Wilkowie, w stanie złym lub niezadowalającym na terenie gminy Wilków znajdują się następujące obiekty (ujęte w GEZ):

- Bukowie – stodoła w zespole folwarcznym, ul. Wierzbowa,
- Bukowie – dom , ul. Kasztanowa, obok nr 1,
- Dębnik – stodoła w zespole folwarcznym,
- Idzikowice – obora-paszarnia w zespole folwarcznym, obok nr 28,
- Idzikowice – piekarnia w zespole folwarcznym, obok nr 27,
- Idzikowice – dom i budynek gospodarczy nr 2,
- Młokicie – budynek gospodarczy nr 3,
- Pielgrzymowice – dom mieszkalno-gospodarczy nr 20,
- Pszeniczna – stodoła w zespole folwarcznym, ul. Ogrodowa, obok nr 24,
- Wilków – stodoła w zespole folwarcznym, ul. Krótka,
- Wojciechów – cmentarz przykościelny.

Z grona zabytków techniki, znajdujących się na terenie gminy Wilków, piekarnia w Idzikowicach oraz stacja PKP i kuźnia w Wilkowie znajdują się w zadowalającym stanie technicznym, wymagają jednak prac remontowych. Nieczynna gorzelnia w Pszenicznej, wieża ciśnień w Wilkowie, wszystkie trafostacje oraz pozostałe czynne zabytki techniki znajdują się w dobrym stanie.

Jako zagrożenie należy sklasyfikować także utratę części walorów zabytkowych obiektów rezydencjalnych, w wyniku ich modernizacji. Na terenie gminy Wilków dotyczy to dworów w Bukowiu, Dębniku, Idzikowicach, Wilkowie i Wojciechowie oraz pałacu w Jakubowicach.

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

7.1. Priorytety programu opieki nad zabytkami

Priorytetem programu jest wskazanie konieczności ochrony obiektów wpisanych do rejestru zabytków WKZ, dla których obowiązują przepisy Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wskazuje się zachowanie i ochronę obiektów wpisanych do GEZ (objętych ochroną konserwatorską), dla których

szczegółowe zasady ochrony określa się na etapie planu miejscowego. GPONZ wyznacza ponadto, jako główny cel opiekę i ochronę zabytków oraz poprawę ich stanu, realizowane poprzez:

• zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,

• wyeksponowanie poszczególnych zabytków i walorów krajobrazu kulturowego,

• podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych,

• uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi strategicznej,

• włączenie do działań strategicznych gminy problemów ochrony zabytków.

GPONZ zwraca uwagę na konieczność ochrony zabytków archeologicznych. Przy podejmowaniu działań inwestycyjnych związanych z robotami ziemnymi w obrębie zabytku wymagane jest przeprowadzenie badań archeologicznych. Wymagają one specjalistycznego nadzoru, w szczególności zabytki znajdujące się w rejestrze. Projekty inwestycyjne zlokalizowane w obrębie lub pobliżu stanowisk archeologicznych muszą być uzgadniane z Opolskim WKZ, w celu uzyskania pozwolenia konserwatorskiego.

GPONZ jest instrumentem mającym stanowić wsparcie merytoryczne zadań statutowych gminy, związanych z przekształceniami i rehabilitacją przestrzeni kulturowych. Będzie to stanowić nie tylko realizację postulatów związanych z poprawą historycznego wizerunku gminy Wilków, ale również jakości życia mieszkańców i aktywizacją społeczności lokalnej.

7.2. Kierunki działań programu opieki nad zabytkami

Postuluje się zabezpieczenie przed dalszą degradacją cmentarza przykościelnego w Wojciechowie (własność parafii).

Należy zabezpieczyć przed postępującym niszczeniem dwór i stodołę w Wilkowie (byłe dobra rodziny Jennike) oraz stodoły w Dębniku i Pszenicznej.

Ważnym kierunkiem działań jest ochrona parków podworskich, realizowana poprzez powiązanie zadań w zakresie ochrony walorów kulturowych i architektonicznych z ochroną walorów przyrodniczych. Zabiegów pielęgnacyjnych wymagają, ze względu na zaniedbany stan, parki dworskie w Bukowiu (przy ul. Lipowej 73), Dębniku, Idzikowicach, Wilkowie (przy ul. Długiej 141-143) oraz parki pałacowe w Jakubowicach, Krzykowie i Pszenicznej.

Należy dążyć do zachowania strefy ochrony ekspozycji („E") na drodze z Wilkowa do Jakubowic z widokiem na Pągów oraz na drodze z Bierutowa do Pągowa z widokiem na Bukowie.

Wobec pozostałych obiektów, stanowiących własność prywatną, należy podjąć kroki w celu nakłonienia właścicieli do przeprowadzenia niezbędnych prac zabezpieczających. Ważnym zadaniem gminy Wilków w tym zakresie może okazać się pomoc merytoryczna, np. przy uzyskaniu dotacji czy kredytów.

7.3. Zadania programu opieki nad zabytkami

Proponowane zadania programu opieki nad zabytkami przedstawiono w poniższych tabelach.

Priorytet I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy	
Kierunki działań	**Zadania**
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	• Adaptacja lub zmiana sposobu wykorzystania nieużytkowanych obiektów zabytkowych do nowych funkcji, • Rewaloryzacja zespołów zabytkowej zieleni (parków, cmentarzy, nieczynnych cmentarzy), • Zabezpieczenie obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą (montaż instalacji przeciwpożarowej i alarmowej, zabezpieczenie przeciw włamaniom, znakowanie i ewidencjonowanie zabytków), • Wstęp do opracowania planu systematycznego monitoringu stanu utrzymania i sposobu użytkowania obiektów zabytkowych znajdujących się w zasobach gminy Wilków.
Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne	• Określenie zasad i konsekwentne ich wdrażanie w zakresie umieszczania szyldów i reklam na obiektach zabytkowych, • Prowadzenie bieżących prac porządkowych przy zabytkowych zespołach zieleni (parkach, cmentarzach, nieczynnych cmentarzach).
Podejmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami	• Współpraca z Urzędem Pracy w zakresie prowadzenia bieżących prac pielęgnacyjnych, porządkowych i zabezpieczających na terenach objętych ochroną.

Priorytet II: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego	
Kierunki działań	**Zadania**
Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego	• Opracowywanie i aktualizacja miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, • Konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną określonych w planach zagospodarowania przestrzennego, • Walka z samowolami budowlanymi, • Ochrona ekspozycji o dużych wartościach kulturowych.
Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy	• Aktualizacja GEZ zgodnie z nowymi przepisami, • Współpraca z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.
Ochrona układów ruralistycznych na obszarach wiejskich	• Poprawa ładu przestrzennego wsi oraz zapobieganie rozproszeniu poprzez ochronę historycznego układu szlaków komunikacyjnych, podziałów własnościowych i funkcjonalnych oraz relacji przestrzennych pomiędzy zespołami zabytkowej zabudowy.

Priorytet III: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości	
Kierunki działań	**Zadania**
Szeroki dostęp do informacji o	• Udostępnienie informacji o zabytkach gminy Wilków na stronie

dziedzictwie kulturowym gminy	internetowej.
Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym	• Wspieranie działań promocyjnych poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy Wilków, • Popularyzacja dobrych realizacji konserwatorskich i budowlanych przy zabytkach oraz dobrych praktyk projektowych przy zabytkach.
Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowanym lub realizowanym procesem inwestycyjnym	• Prowadzenie bieżącego monitoringu i weryfikacji obiektów zabytkowych uwzględnionych w GEZ.

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zadania określone w GPONZ będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

• **Instrumentów prawnych.** Wynikają one z przepisów ustawowych, w tym np. uchwalanych studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Wilków, wnioskowanie o wpisy do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych (w tym WKZ).

• **Instrumentów finansowych.** Zakładają one finansowanie lub współfinansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy Wilków, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania i inne.

• **Instrumentów koordynacji.** Zakładają one działania poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju i innych, współpracę z organizacjami wyznaniowymi i kościołami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

• **Instrumentów społecznych.** Zakładają one działania edukacyjne i promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z ochroną i opieką nad zabytkami.

• **Instrumentów kontrolnych.** Zakłada aktualizację GEZ, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

Podkreślić należy, że wachlarz instrumentów może być modyfikowany, w zależności od dynamicznie zmieniającej się sytuacji.

9. ZASADY OCENY REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na wójta obowiązek sporządzenia co dwa lata sprawozdania z realizacji GPONZ, które przedstawia radzie gminy. Wykonanie sprawozdania należy poprzedzić oceną poziomu realizacji GPONZ, która powinna uwzględniać następujące zagadnienia:

• Wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania GPONZ,

• Efektywność zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania GPONZ.

Proponuje się następujące kryteria i wskaźniki oceny realizacji zadań, które zawarto w rozdziale 7, podrozdział 2.

Priorytet I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy
• Poziom procentowy wydatków gminy Wilków na ochronę i opiekę nad zabytkami, • Wartość finansowa wykonanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz obiekty (strefy) objęte pracami, • Zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi i innymi, • Inne.

Priorytet II: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego
• Poziom procentowy objęcia terenu gminy Wilków wykonanymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, • Liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych, • Zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi i innymi, • Inne.

Priorytet III: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości
• Liczba prowadzonych i wspartych działań promocyjnych, • Inne.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Poza środkami własnymi gminy Wilków jednostki samorządowe mają możliwość pozyskiwania szeregu środków zewnętrznych. Informacje o zasadach i kryteriach dotyczących możliwości pozyskiwania środków finansowania na zadania związane z ochroną i opieką nad zabytkami można uzyskać na poniższych stronach internetowych:

• **www.mkidn.gov.pl** – informacje dotyczące programu operacyjnego „Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego”,

• **www.mkidn.gov.pl** – informacje dotyczące programu operacyjnego „Dziedzictwo kulturowe”,

• **www.mkidn.gov.pl** – informacje dotyczące programu operacyjnego „Fundusz wymiany kulturalnej”,

• **www.mkidn.gov.pl** – informacje dotyczące programu operacyjnego „Kultura 2007-2013”,

• **www.interreg.gov.pl** – informacje dotyczące programu operacyjnego „Innowacyjna gospodarka”, priorytet 6.4. *Inwestycje w produkty turystyczne o znaczeniu ponadregionalnym*,

• **www.interreg.gov.pl** – informacje dotyczące programów operacyjnych „Regionalne programy operacyjne”,

• **www.minrol.gov.pl** – informacje dotyczące programu operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich”,

• **www.mrr.gov.pl** – informacje dotyczące programu operacyjnego „Kapitał ludzki”,

• **www.mrr.gov.pl** – informacje dotyczące programu operacyjnego „Infrastruktura i środowisko”,

• **www.mrr.gov.pl** – informacje dotyczące programu operacyjnego „Europejska współpraca terytorialna”,

• **www.funduszngo.pl** – informacje dotyczące programu operacyjnego „Fundusz dla organizacji pozarządowych”,

• **www.partnerstwopublicznoprywatne.info/ustawa_ppp.php** – informacje dotyczące możliwości finansowania przy wykorzystaniu ustawy o partnerstwie publiczno-prywatnym,

• Inne.

11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW

Realizacja i finansowanie zadań z zakresu ochrony zabytków przez gminę zależy od konstrukcji budżetu i planu wydatków inwestycyjnych, które to są wskaźnikami dynamicznymi. Ważne są również zewnętrzne źródła finansowania.

W latach 2009-2011 gmina Wilków na remonty i prace konserwatorskie przy zabytkach będących jej własnością lub współwłasnością przeznaczyła 15.000,00 zł ze środków własnych. Stosunkowo niewielka kwota przeznaczona ma związek ze stosunkami własnościowymi zabytków. Gmina nie jest właścicielem obiektów wymagających największych nakładów finansowych, np. pałace.

12. ANEKSY

Aneks nr 1

ZABYTKI WPISANE DO REJESTRU ZABYTKÓW

A. GMINA WILKÓW

LP	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	ADRES	DATA POWSTANIA	NR DECYZJI O WPISIE DO REJESTRU
1.	Bukowie	Kościół filialny p.w. Matki Boskiej Gromnicznej	ul. Lipowa	XV, XVI w.	908/64 z 26.05.1964 r.
2.	Idzikowice	Dwór – zespół dworski (obecnie dom)	Nr 27	1. poł. XIX w.	1939/68 z 18.10.1968 r.
3.	Idzikowice	Park – zespół dworski	Obok nr 27	1. poł. XIX w.	53/81 z 09.06.1981 r.
4.	Jakubowice	Dwór – zespół pałacowy	-	1882 r.	A-2017/ 76 z

		(obecnie dom)			16.04.1976 r.
5.	Jakubowice	Park – zespół pałacowy	-	XIX w.	A-52/81 z 9.06.1981 r.
6.	Krzyków	Park	-	1. poł. XIX w.	A-51/81 z 01.06.1981 r.
7.	Pągów	Kościół filialny p.w. św. Piotra i Pawła (dawniej ewangelicki)	ul. Główna	mur.-drewn., poł. XIX, 1907 r., XVIII w. (wieża drewn.)	1106/66 z 05.02.1966 r.
8.	Pągów	Pałac – zespół pałacowy (obecnie Biuro Gospodarstwa PAGRO)	ul. Dworska 4	1875-1876 r.	2398/2000 z 06.11.2000 r.
9.	Pągów	Park – zespół pałacowy	ul. Dworska, obok nr 4	XIX w.	A-38/80 z 28.01.1980 r.
10.	Pągów	Oficyna – zespół pałacowy (obecnie dom)	ul. Dworska 2	1874 r.	1637/66 z 27.09.1966 r.
11.	Pągów	Gorzelnia – folwark (obecnie dom)	ul. Dworska 3	4. ćw. XIX w.	2398/2000 z 06.11.2000 r.
12.	Pągów	Obora – folwark	ul. Dworska, obok nr 4	4. ćw. XIX w.	2398/2000 z 06.11.2000 r.
13.	Pągów	Spichlerz – folwark	ul. Dworska, obok nr 4	4. ćw. XIX w.	2398/2000 z 06.11.2000 r.
14.	Pągów	Kuźnia – folwark	ul. Dworska, obok nr 4	4. ćw. XIX w.	2398/2000 z 06.11.2000 r.
15.	Pszeniczna	Gorzelnia z płatkarnią	ul. Ogrodowa, obok nr 24	4. ćw. XIX w., 1915 r.	14/2002 z 16.09.2002 r.
16.	Wilków	Kościół parafialny p.w. św. Mikołaja	ul. Wrocławska / Długa	XIII/XIV w., 1500, 1957-1959 r.	650/59 z 13.11.1959 r.
17.	Wilków	Pałac – zespół pałacowy (obecnie dom)	ul. Parkowa	ok. 1845 r.	2207/90 z 08.02.1990 r.
18.	Wilków	Park – zespół pałacowy	ul. Parkowa	2 poł. XIX w.	45/80 z 08.02.1980 r.
19.	Wilków	Dwór	ul. Krótka 3	1830, 1910, 1916 r.	2104/84 z 30.11.1984 r.
20.	Wojciechów	Kościół filialny p.w. Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny	-	XV, XVI-XVII w.	917/64 z 29.05.1964 r.

Aneks nr 2

ZABYTKI UJĘTE W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW

A. GMINA WILKÓW

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Uwagi
1	Bukowie	Kapliczka przydrożna	ul. Kasztanowa, obok nr 2	-
2	Bukowie	Dwa domy – zespół dworski	ul. Lipowa 69, 71	-
3	Bukowie	Dom (d. dwór – zespół dworski)	ul. Lipowa 73	-
4	Bukowie	Park – zespół dworski	ul. Lipowa, obok nr 73	-

5	Bukowie	Stajnia i spichlerz – zespół folwarczny	ul. Lipowa, obok nr 73	-
6	Bukowie	Dwie stodoły – zespół folwarczny	ul. Lipowa, obok nr 73	-
7	Bukowie	Chlewnia – zespół folwarczny	ul. Lipowa, obok nr 73	-
8	Bukowie	Biuro Spółki BUKOROL (d. Rządcówka – zespół folwarczny)	ul. Kwiatowa 2	-
9	Bukowie	Spichlerz i stodoła – zespół folwarczny	ul. Kwiatowa, obok nr 2	-
10	Bukowie	Obora – zespół folwarczny	ul. Kwiatowa, obok nr 2	-
11	Bukowie	Stodoła – zespół folwarczny	ul. Kwiatowa, obok nr 2	-
12	Bukowie	Dom – zespół folwarczny	ul. Kwiatowa 4	-
13	Bukowie	Trzy domy – zespół folwarczny	ul. Kwiatowa 1/3, 5/7, 9/11	-
14	Bukowie	Dom (d. Rządcówka – zespół folwarczny)	ul. Lipowa 113/115	-
15	Bukowie	Dom i kurnik	ul. Wierzbowa 2/4/6	-
16	Bukowie	Dwa domy – zespół folwarczny	ul. Wierzbowa 8/10, 12/14	-
17	Bukowie	Obora – zespół folwarczny	ul. Wierzbowa	-
18	Bukowie	Obora – zespół folwarczny	ul. Wierzbowa	-
19	Bukowie	Stodoła – zespół folwarczny	ul. Wierzbowa	-
20	Bukowie	Magazyn (d. remiza strażacka)	ul. Lipowa, obok nr 78	-
21	Bukowie	Dom (d. szkoła)	ul. Jesionowa 6/8/10	-
22	Bukowie	Dom wielorodzinny	ul. Jesionowa 17	-
23	Bukowie	Budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Kasztanowa 1	-
24	Bukowie	Dom	ul. Kasztanowa, obok nr 1	-
25	Bukowie	Dom i budynki gospodarcze	ul. Klonowa 2	-
26	Bukowie	Dom i budynek gospodarczy	ul. Lipowa 2	-
27	Bukowie	Dom i stodoła	ul. Lipowa 7	-
28	Bukowie	Dom	ul. Lipowa 8	-
29	Bukowie	Dom i stodoła	ul. Lipowa 11	-
30	Bukowie	Dom w zagrodzie	ul. Lipowa 19	-
31	Bukowie	Dom i budynek gospodarczy	ul. Lipowa 21	-
32	Bukowie	Dom i budynek gospodarczy	ul. Lipowa 26	-
33	Bukowie	Dom i budynki gospodarcze	ul. Lipowa 28	-
34	Bukowie	Budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Lipowa 30	-
35	Bukowie	Dom	ul. Lipowa 35/37	-
36	Bukowie	Budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Lipowa 39	-
37	Bukowie	Budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Lipowa 41	-
38	Bukowie	Dom	ul. Lipowa 46	-
39	Bukowie	Dom i budynki gospodarcze	ul. Lipowa 50	-
40	Bukowie	Dom i budynek gospodarczy	ul. Lipowa 51	-
41	Bukowie	Dom i budynek gospodarczy	ul. Lipowa 55	-
42	Bukowie	Dom i budynek gospodarczy	ul. Lipowa 57	-
43	Bukowie	Budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Lipowa 59	-
44	Bukowie	Budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Lipowa 60	-

45	Bukowie	Dom	ul. Lipowa 63	-
46	Bukowie	Dom	ul. Lipowa 65	-
47	Bukowie	Budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Lipowa 68	-
48	Bukowie	Dom i budynek gospodarczy	ul. Lipowa 70	-
49	Bukowie	Budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Lipowa 74	-
50	Bukowie	Dom i budynki gospodarcze	ul. Lipowa 75	-
51	Bukowie	Dom w zagrodzie	ul. Lipowa 83	-
52	Bukowie	Budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Lipowa 85	-
53	Bukowie	Dom (d. zajazd i budynki gospodarcze)	ul. Lipowa 91	-
54	Bukowie	Dom i budynek gospodarczy	ul. Lipowa 94	-
55	Bukowie	Dom	ul. Lipowa 97	-
56	Bukowie	Dom i budynek gospodarczy	ul. Lipowa 98	-
57	Bukowie	Dom	ul. Lipowa 99	-
58	Bukowie	Budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Lipowa 100	-
59	Bukowie	Budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Lipowa 101	-
60	Bukowie	Dom i sklep	ul. Lipowa 193	-
61	Bukowie	Magazyn (d. świetlica wiejska)	ul. Lipowa 105	-
62	Bukowie	Dom i stodoła	ul. Lipowa 108	-
63	Bukowie	Dom w zagrodzie	ul. Lipowa 109	-
64	Bukowie	Dom	ul. Lipowa 110	-
65	Bukowie	Dom	ul. Lipowa 117	-
66	Bukowie	Budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Lipowa 121	-
67	Bukowie	Budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Lipowa 129	-
68	Bukowie	Budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Lipowa 133	-
69	Bukowie	Budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Lipowa 134	-
70	Bukowie	Budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Lipowa 135	-
71	Bukowie	Budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Lipowa 140	-
72	Bukowie	Budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Lipowa 142	-
73	Bukowie	Budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Lipowa 146	-
74	Bukowie	Budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Lipowa 148	-
75	Bukowie	Dom w zagrodzie	ul. Lipowa 152	-
76	Bukowie	Dom	ul. Topolowa 1	-
77	Bukowie	Trafostacja	ul. Kwiatowa, obok nr 2	-
78	Bukowie	Trafostacja	ul. Lipowa, obok nr 46	-
79	Bukowie	Trafostacja	ul. Lipowa, obok nr 100	-
80	Bukowie	Trafostacja	ul. Lipowa, obok nr 134	-
81	Dębnik	Dom (d. dwór – zespół dworski)	-	-
82	Dębnik	Park – zespół dworski	-	-
83	Dębnik	Stodoła – zespół dworski	-	-
84	Dębnik	Magazyn (d. stajnia – zespół dworski)	-	-
85	Dębnik	Dom	Nr 9	-
86	Dębnik	Dom w zagrodzie	Nr 10	-
87	Dębnik	Trafostacja	Na skraju wsi, po prawej stronie drogi w kierunku Lubskiej	-
88	Idzikowice	Dwie stodoły – zespół folwarczny	Obok nr 27	-
89	Idzikowice	Spichlerz-wozownia – zespół folwarczny	Obok nr 27	-
90	Idzikowice	Dom (d. czworak – zespół folwarczny)	Nr 26	-
91	Idzikowice	Dom (d. oficyna – zespół folwarczny)	Nr 28	-

92	Idzikowice	Dom (d. oficyna – zespół folwarczny)	Nr 29	-
93	Idzikowice	Obora-paszarnia – zespół folwarczny	Obok nr 28	-
94	Idzikowice	Piekarnia – zespół folwarczny	Obok nr 27	-
95	Idzikowice	Dom (d. dwór – zespół parkowo-dworski)	Nr 3	-
96	Idzikowice	Park – zespół parkowo-dworski	Obok nr 3	-
97	Idzikowice	Obora i mleczarnia – zespół folwarczny	Obok nr 3	-
98	Idzikowice	Stajnia i spichlerz – zespół folwarczny	Obok nr 3	-
99	Idzikowice	Dom (d. oficyna – zespół folwarczny)	Nr 10	-
100	Idzikowice	Dom i budynek gospodarczy	Nr 2	-
101	Idzikowice	Dom	Nr 7	-
102	Idzikowice	Dom i budynek gospodarczy	Nr 12	-
103	Idzikowice	Dom	Nr 13	-
104	Idzikowice	Stodoła	Nr 15	-
105	Idzikowice	Stodoła	Nr 16	-
106	Idzikowice	Stodoła	Nr 17	-
107	Idzikowice	Dom	Nr 18	-
108	Idzikowice	Trafostacja	Obok nr 21A	-
109	Jakubowice	Dom (d. spichlerz-oficyna – zespół folwarczny)	Nr 36	-
110	Jakubowice	Obora – zespół folwarczny	-	-
111	Jakubowice	Magazyn (d. spichlerz – zespół folwarczny)	-	-
112	Jakubowice	Dom (d. oficyna – zespół folwarczny)	Nr 35	-
113	Jakubowice	Magazyn (wozownia-stodoła – zespół folwarczny)	-	-
114	Jakubowice	Ogrodzenie – zespół folwarczny	-	-
115	Jakubowice	Dom Nauczyciela i budynek gospodarczy	Nr 1B	-
116	Jakubowice	Dom	Nr 2	-
117	Jakubowice	Budynek mieszkalno-gospodarczy i budynek gospodarczy	Nr 5	-
118	Jakubowice	Dom i budynek gospodarczy	Nr 7	-
119	Jakubowice	Dom i budynek gospodarczy	Nr 8	-
120	Jakubowice	Dom i budynek gospodarczy	Nr 9	-
121	Jakubowice	Dom i budynek gospodarczy	Nr 10	-
122	Jakubowice	Dom	Nr 14	-
123	Jakubowice	Dom	Nr16	-
124	Jakubowice	Świetlica wiejska	Nr 16A	-
125	Jakubowice	Dom i stodoła	Nr 17	-
126	Jakubowice	Dom i budynek gospodarczy	Nr 18	-
127	Jakubowice	Dom	Nr 20	-
128	Jakubowice	Dom (d. czworak – zespół folwarczny)	Nr 27	-
129	Jakubowice	Trafostacja	Obok nr 24	-
130	Jakubowice	Układ ruralistyczny	-	Uzup. na podst. pisma Opolskiego WKZ RZ.5133.2.12.2011.SO
131	Lubska	Dom (d. dwór – zespół folwarczny)	Nr 24	-
132	Lubska	Spichlerz – zespół folwarczny	Obok nr 24	-
133	Lubska	Obora-stajnia – zespół folwarczny	Obok nr 24	-
134	Lubska	Dom (d. młyn wodny z domem młynarza)	Nr 27	-

135	Lubska	Dom (d. stodoła – zespół folwarczny)	Nr 25	-
136	Lubska	Kaplica rzymsko-katolicka (d. kuźnia i stolarnia – zespół folwarczny)	Nr 25A	-
137	Lubska	Dom i budynek gospodarczy	Nr 1	-
138	Lubska	Dom	Nr 2	-
139	Lubska	Dom i stodoła	Nr 3	-
140	Lubska	Dom	Nr 5	-
141	Lubska	Dom	Nr 8	-
142	Lubska	Dom i stodoła	Nr 15	-
143	Lubska	Dom	Nr 18	-
144	Lubska	Trafostacja	W środku wsi, przy skrzyżowaniu dróg	-
145	Młokicie	Park dworski	-	-
146	Młokicie	Spichlerz – zespół folwarczny	Pośrodku dawnego dziedzińca folwarcznego	-
147	Młokicie	Magazyn (d. obora – zespół folwarczny)	Obok nr 27	-
148	Młokicie	Dom (d. gorzelnia – zespół folwarczny)	Nr 27	-
149	Młokicie	Budynek gospodarczy	Nr 3	-
150	Młokicie	Dom i stodoła	Nr 4	-
151	Młokicie	Dom i budynek gospodarczy	Nr 9	-
152	Młokicie	Dom i stodoła	Nr 10	-
153	Młokicie	Dom	Nr 13	-
154	Młokicie	Dom	Nr 15	-
155	Młokicie	Dom i budynek gospodarczy	Nr 16	-
156	Młokicie	Dom	Nr 17	-
157	Młokicie	Dom i stodoła	Nr 18	-
158	Młokicie	Dom	Nr 26	-
159	Młokicie	Most drogowy na Widawie	-	-
160	Pągów	Dom – zespół folwarczny	ul. Dworska 8	-
161	Pągów	Dom – zespół folwarczny	ul. Główna 35/37	-
162	Pągów	Magazyn (d. czworak – zespół folwarczny)	ul. Dworska, obok nr 4	-
163	Pągów	Obora – zespół folwarczny	ul. Dworska, obok nr 4	-
164	Pągów	Magazyn (d. stajnia – zespół folwarczny)	ul. Dworska, obok nr 4	-
165	Pągów	Stolarnia – zespół folwarczny	ul. Dworska, obok nr 4	-
166	Pągów	Brama i ogrodzenie – zespół folwarczny	ul. Dworska 4	-
167	Pągów	Dom i magazyn (d. remiza strażacka)	ul. Główna 12	-
168	Pągów	Sklep (d. Dom Ludowy)	ul. Główna 36	-
169	Pągów	Dom i stodoła	ul. Główna 4	-
170	Pągów	Dom i budynek gospodarczy	ul. Główna 6	-
171	Pągów	Dom	ul. Główna 13	-
172	Pągów	Dom i stodoła	ul. Główna 15	-
173	Pągów	Dom	ul. Główna 16	-
174	Pągów	Dom i budynek gospodarczy (d. szkoła i budynek gospodarczy)	ul. Główna 18	-
175	Pągów	Dom i budynek gospodarczy	ul. Główna 25	-
176	Pągów	Budynek mieszkalno-gospodarczy i stodoła	ul. Główna 26	-
177	Pągów	Dom i budynek gospodarczy	ul. Główna 30	-
178	Pągów	Dom	ul. Główna 32	-

179	Pągów	Dom i budynek gospodarczy	ul. Główna 33	-
180	Pągów	Dom i budynek gospodarczy	ul. Główna 53	-
181	Pągów	Dom i stodoła	ul. Główna 59	-
182	Pągów	Dom w zagrodzie	ul. Główna 62	-
183	Pągów	Dom w zagrodzie	ul. Główna 64	-
184	Pągów	Trafostacja	ul. Główna, obok nr 42	-
185	Pielgrzymowice	Dom – zespół folwarczny	nr 17A	-
186	Pielgrzymowice	Dom – zespół folwarczny	Nr 17C	-
187	Pielgrzymowice	Stodoła – zespół folwarczny	Obok nr 17A	-
188	Pielgrzymowice	Budynek gospodarczy – zespół folwarczny	Obok nr 17C	-
189	Pielgrzymowice	Świetlica wiejska	Nr 2	-
190	Pielgrzymowice	Dom	Nr 4	-
191	Pielgrzymowice	Dom i stodoła	Nr 8	-
192	Pielgrzymowice	Dom	Nr 9	-
193	Pielgrzymowice	Dom w zagrodzie	Nr 10	-
194	Pielgrzymowice	Dom i budynek gospodarczy	Nr 12	-
195	Pielgrzymowice	Dom w zagrodzie	Nr 14	-
196	Pielgrzymowice	Dom i budynek gospodarczy	Nr 19	-
197	Pielgrzymowice	Budynek mieszkalno-gospodarczy	Nr 20	-
198	Pszeniczna	Biuro PAGRO i mieszkanie (d. pałac – zespół parkowo-pałacowy)	ul. Ogrodowa 24	-
199	Pszeniczna	Park – zespół parkowo-pałacowy	ul. Ogrodowa, obok nr 24	-
200	Pszeniczna	Dom (d. oficyna – zespół folwarczny)	ul. Lipowa 18	-
201	Pszeniczna	Gorzelnia – zespół folwarczny		-
202	Pszeniczna	Budynki gospodarcze przy gorzelni – zespół folwarczny	ul. Ogrodowa, obok nr 24	-
203	Pszeniczna	Magazyn (d. obora – zespół folwarczny)	ul. Ogrodowa, obok nr 24	-
204	Pszeniczna	Obora – zespół folwarczny	ul. Ogrodowa, obok nr 24	-
205	Pszeniczna	Spichlerz – zespół folwarczny	ul. Ogrodowa, obok nr 24	-
206	Pszeniczna	Stodoła – zespół folwarczny	ul. Ogrodowa, obok nr 24	-
207	Pszeniczna	Obora – zespół folwarczny	ul. Ogrodowa, obok nr 24	-
208	Pszeniczna	Dom w zagrodzie	ul. Ogrodowa 1	-
209	Pszeniczna	Dom	ul. Ogrodowa 5	-
210	Pszeniczna	Budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Ogrodowa 8	-
211	Pszeniczna	Budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Ogrodowa 9	-
212	Pszeniczna	Dom i stodoła	ul. Ogrodowa 11	-
213	Pszeniczna	Dom i budynek gospodarczy	ul. Ogrodowa 12	-
214	Pszeniczna	Budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Ogrodowa 16	-
215	Pszeniczna	Dom (d. dom robotników folwarcznych)	ul. Ogrodowa 15/17	-
216	Pszeniczna	Dom i budynek gospodarczy (d. dom i kuźnia)	ul. Ogrodowa 18	-
217	Wilków	Kaplica rzymsko-katolicka (d. świetlica wiejska)	ul. Długa 95	-
218	Wilków	Ogrodzenie – zespół parkowo-pałacowy	ul. Parkowa/Kolejowa	-
219	Wilków	Dom (d. oficyna – zespół folwarczny)	ul. Parkowa 8	-
220	Wilków	Dom (d. czworak – zespół folwarczny)	ul. Parkowa	-

			22/14/16	
221	Wilków	Stajnia – zespół folwarczny	ul. Parkowa	-
222	Wilków	Stodoła i obora – zespół folwarczny	ul. Parkowa	-
223	Wilków	Wieża ciśnień – zespół folwarczny	ul. Parkowa	-
224	Wilków	Dom (d. oficyna i spichlerz – zespół folwarczny)	ul. Krótka 5/7	-
225	Wilków	Dom (d. oficyna mieszkalno-gospodarcza – zespół folwarczny)	ul. Krótka 9/11	-
226	Wilków	Stodoła – zespół folwarczny	ul. Krótka, obok nr 9/11	-
227	Wilków	Obora i stajnia – zespół folwarczny	ul. Krótka, obok nr 5/7	-
228	Wilków	Urząd Gminy (d. dom)	ul. Wrocławska 11	-
229	Wilków	Poczta	ul. Wrocławska 20	-
230	Wilków	Stacja kolejowa PKP	ul. Dworcowa 2/4	-
231	Wilków	Szkoła i budynek gospodarczy	ul. Długa 38	-
232	Wilków	Przedszkole i budynek gospodarczy	ul. Kolejowa 17	-
233	Wilków	Dom i budynek gospodarczy	ul. Długa 2	-
234	Wilków	Dom	ul. Długa 23	-
235	Wilków	Dom	ul. Długa 31	-
236	Wilków	Dom	ul. Długa 33	-
237	Wilków	Dom i budynek gospodarczy	ul. Długa 40	-
238	Wilków	Dom i budynek gospodarczy	ul. Długa 41	-
239	Wilków	Dom w zagrodzie	ul. Długa 47	-
240	Wilków	Budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Długa 55	-
241	Wilków	Dwór	ul. Długa 60	-
242	Wilków	Dom	ul. Długa 61	-
243	Wilków	Dom	ul. Długa 65	-
244	Wilków	Dom	ul. Długa 68/70	-
245	Wilków	Dom	ul. Długa 72/74	-
246	Wilków	Dom	ul. Długa 79	-
247	Wilków	Dom i budynek gospodarczy	ul. Długa 81	-
248	Wilków	Dom i budynek gospodarczy	ul. Długa 87	-
249	Wilków	Kuźnia	ul. Długa, obok nr 122	-
250	Wilków	Dom w zagrodzie	ul. Długa 123	-
251	Wilków	Dom i budynek gospodarczy	ul. Długa 129	-
252	Wilków	Dom w zagrodzie	ul. Długa 130	-
253	Wilków	Dom (d. dwór – zespół folwarczny)	ul. Długa 141/143	-
254	Wilków	Park – zespół folwarczny	ul. Długa, obok nr 141/143	-
255	Wilków	Budynek mieszkalno-gospodarczy (d. budynek inwentarsko-mieszkalny – zespół folwarczny)	ul. Długa 145	-
256	Wilków	Stodoła – zespół folwarczny	ul. Długa 147	-
257	Wilków	Budynek mieszkalno-gospodarczy (d. budynek inwentarsko-mieszkalny – zespół folwarczny)	ul. Długa 149	-
258	Wilków	Dom w zagrodzie	ul. Długa 154	-
259	Wilków	Dom	ul. Dworcowa 19	-
260	Wilków	Dom	ul. Dworcowa 21/23	-
261	Wilków	Dom w zagrodzie	ul. Kolejowa 2	-
262	Wilków	Dom i budynek gospodarczy	ul. Kolejowa 4	-
263	Wilków	Dom w zagrodzie	ul. Kolejowa 6	-

264	Wilków	Dom i budynek gospodarczy	ul. Kolejowa 5/7	-
265	Wilków	Dom i budynek gospodarczy	ul. Kolejowa 10	-
266	Wilków	Dom i stodoła	ul. Kolejowa 14	-
267	Wilków	Dom i budynek gospodarczy	ul. Kolejowa 16	-
268	Wilków	Dom	ul. Kolejowa 19/21	-
269	Wilków	Dom	ul. Kolejowa 18	-
270	Wilków	Dom	ul. Kolejowa 20	-
271	Wilków	Dom	ul. Kolejowa 22	-
272	Wilków	Dom i budynek gospodarczy	ul. Kolejowa 23	-
273	Wilków	Dom i stodoła	ul. Kolejowa 26	-
274	Wilków	Dom i budynek gospodarczy	ul. Kolejowa 30	-
275	Wilków	Dom i budynki gospodarcze	ul. Kolejowa 36	-
276	Wilków	Dom	ul. Kolejowa 40	-
277	Wilków	Dom	ul. Kolejowa 41/43	-
278	Wilków	Dom i budynek gospodarczy	ul. Kolejowa 42	-
279	Wilków	Dom	ul. Kolejowa 45/47	-
280	Wilków	Dom	ul. Kolejowa 46	-
281	Wilków	Budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Kolejowa 50	-
282	Wilków	Dom	ul. Kolejowa 54	-
283	Wilków	Dom i budynek gospodarczy	ul. Kolejowa 56	-
284	Wilków	Dom i budynek gospodarczy	ul. Kolejowa 60	-
285	Wilków	Dom i budynek gospodarczy	ul. Kolejowa 62	-
286	Wilków	Dom i budynek gospodarczy	ul. Kolejowa 63	-
287	Wilków	Dom	ul. Kolejowa 64	-
288	Wilków	Budynek mieszkalno-gospodarczy	ul. Kolejowa 69/71/73	-
289	Wilków	Dom	ul. Kolejowa 75/77/79	-
290	Wilków	Dom	ul. Kolejowa 87	-
291	Wilków	Dom	ul. Kolejowa 111/113	-
292	Wilków	Dom i budynek gospodarczy	ul. Wrocławska 12	-
293	Wilków	Dom	ul. Wrocławska 13	-
294	Wilków	Dom i budynek gospodarczy	ul. Wrocławska 14	-
295	Wilków	Dom i budynek gospodarczy	ul. Wrocławska 18	-
296	Wilków	Spichlerz – zespół stacji kolejowej PKP	-	-
297	Wilków, przys. Wilkówek (Barski Dwór)	Hotel (d. dwór – zespół folwarczny)	Nr 1	-
298	Wilków, przys. Wilkówek (Barski Dwór)	Dom (d. oficyna – zespół folwarczny)	Obok nr 1	-
299	Wilków, przys. Wilkówek (Barski Dwór)	Dom i budynek gospodarczy (d. oficyna z budynkiem gospodarczym – zespół folwarczny)	Obok nr 1	-
300	Wilków, przys. Wilkówek (Barski Dwór)	Obora ze stodołą – zespół folwarczny	Obok nr 1	-
301	Wilków, przys. Wilkówek (Barski Dwór)	Budynek gospodarczy – zespół folwarczny	Obok nr 1	-
302	Wilków, przys. Wilkówek (Barski Dwór)	Dom – zespół folwarczny	Nr 6	-

303	Wilków, przys. Wilkówek (Barski Dwór)	Trafostacja	Obok obory	-
304	Wojciechów	Cmentarz przykościelny rzymsko-katolicki	-	-
305	Wojciechów	Dom (d. plebania, szkoła)	Nr 38	-
306	Wojciechów	Dom (d. szkoła, przedszkole)	Nr 38	-
307	Wojciechów	Dom (d. dwór – zespół folwarczny)	Nr 12	-
308	Wojciechów	Domy (d. dwie oficyny – zespół folwarczny)	Nr 5/6, 7/8	-
309	Wojciechów	Dwa domy – zespół folwarczny	Nr 10, 10A	-
310	Wojciechów	Stodoła i owczarnia – zespół folwarczny	Obok nr 10 i 10A	-
311	Wojciechów	Owczarnia – zespół folwarczny	Obok nr 7/8	-
312	Wojciechów	Dom (d. gorzelnia – zespół folwarczny)	Nr 13	-
313	Wojciechów	Spichlerz – zespół folwarczny	Obok nr 13	-
314	Wojciechów	Stodoła – zespół folwarczny	Obok nr 13	-
315	Wojciechów	Budynek mieszkalno-gospodarczy – zespół folwarczny	Nr 15	-
316	Wojciechów	Dom	Nr 16	-
317	Wojciechów	Dom w zagrodzie	Nr 17	-
318	Wojciechów	Dom w zagrodzie	Nr 19	-
319	Wojciechów	Dom i budynek gospodarczy	Nr 20	-
320	Wojciechów	Dom i budynek gospodarczy	Nr 22	-
321	Wojciechów	Dom	Nr 24	-
322	Wojciechów	Dom	Nr 25	-
323	Wojciechów	Dom w zagrodzie	Nr 26	-
324	Wojciechów	Dom	Nr 27	-
325	Wojciechów	Dom w zagrodzie	Nr 30	-
326	Wojciechów	Dom	Nr 31	-
327	Wojciechów	Dom	Nr 32	-
328	Wojciechów	Dom	Nr 35	-
329	Wojciechów	Dom w zagrodzie	Nr 37	-
330	Wojciechów	Dom w zagrodzie	Nr 39	-
331	Wojciechów	Sklep i dom (d. gospoda)	Nr 42	-
332	Wojciechów	Dom i budynek gospodarczy	Nr 43	-
333	Wojciechów	Dom w zagrodzie	Nr 49	-
334	Wojciechów	Dom	Nr 50	-
335	Wojciechów	Dom	Nr 51/52	-
336	Wojciechów	Dom	Nr 54	-
337	Wojciechów	Dom i budynek gospodarczy	Nr 56	-
338	Wojciechów	Dom	Nr 64	-
339	Wojciechów	Oficyna – zespół folwarczny	Nr 73	-
340	Wojciechów	Dom – zespół folwarczny	Nr 74	-
341	Wojciechów	Czworak – zespół folwarczny	Nr 67/68	-
342	Wojciechów	Obora i spichlerz – zespół folwarczny	Nr 71	-
343	Wojciechów	Spichlerz – zespół folwarczny	Nr 75	-
344	Wojciechów	Trafostacja	Obok nr 25	-

Autor opracowania:

dr Bartłomiej Stawiarski, Namysłów